

Irina Toivonen

**Maahanmuuttajien kokemuksia
sopeutumisesta suomalaiseen yhteiskuntaan**

Opinnäytetyö

Syksy 2013

Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Sosiaalialan koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Irina Toivonen

Työn nimi: Maahanmuuttajien kokemuksia sopeutumisesta suomalaiseen yhteiskuntaan

Ohjaaja: Mirva Siltakorpi

Vuosi: 2013

Sivumäärä: 76

Liitteiden lukumäärä: 1

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää ja kuvata maahanmuuttajan sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntaan ja siihen liittyviä tekijöitä. Lisäksi selvitettiin myös, mitkä tekijät edistävät tai vaikeuttavat sopeutumista uuteen maahan. Tutkimuksen tavoitteena oli saada maahanmuuttajien ääni kuuluviin. Tavoitteena oli tuoda esiin heille merkityksellisiä ja tärkeitä asioita sopeutumisprosessissa ja sitä, miten heidän elämänsä on muuttunut Suomeen tultua.

Opinnäytetyön teoria rakentuu maahanmuuttajaryhmien määritelmästä, maahanmuuttajien asemasta yhteiskunnassa sekä sopeutumisprosessin etenemisestä. Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä oli laadullinen, ja siinä käytiin teemahaastattelua. Tutkimukseen haastateltiin kahdeksan vapaaehtoista maahanmuuttajaa.

Tulosten mukaan maahanmuuttajien sopeutuminen eteni pääasiassa hyvin, mutta jokaisen prosessi oli yksilöllinen. Maahanmuuttajat kokivat kuuluvansa jonkin verran suomalaiseen yhteiskuntaan tai ainakin osittain. He korostivat myös oman kulttuurin säilyttämisen olevan tärkeää ja arvokasta. Suurimmat sopeutumiseen vaikuttavat tekijät olivat kielen oppiminen, työllistyminen ja sosiaaliset kontaktit. Kotoutumista edistäviä tekijöitä olivat tyytyväisyys nykyiseen elämäntilanteeseen, kielen oppiminen ja arjessa tukevat ystävät ja perheenjäsenet sekä toimiva palvelujärjestelmä. Kotoutumista vaikeuttavia tekijöitä olivat etenkin heikko suomen kielen oppiminen sekä vaikeus luoda sosiaalisia suhteita suomalaisten kanssa.

Tutkimustuloksen mukaan kaikilla haastatettavilla oli suuri motivaatio sopeutua uuteen elämään, ja itsensä löytäminen uudessa elämässä on monille erittäin tärkeää. Tulevaisuuden suunnitelmissa nousee esiin ennen kaikkea vakituisen työpaikan hankkiminen.

Asiasanat: sopeutuminen, maahanmuuttajat, sopeutumisprosessi

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Social services and health care

Degree programme: Degree programme of Social work

Specialisation: Bachelor of Social work

Author/s: Irina Toivonen

Title of thesis: Immigrants' experiences of adaptation to Finnish society

Supervisor(s): Mirva Siltakorpi

Year: 2013

Number of pages: 76

Number of appendices: 1

The purpose of this study was to find out and describe how immigrants adapt and integrate into the Finnish society and the factors related to adaptation. The study also aimed to describe the promoting and complicating factors related to adaptation and integration. The aim of the research was to make the voice of immigrants heard, and also to discover what has been important to them in the process of integration and how it has changed their lives.

The thesis is built upon the definitions of immigrant groups, immigrants' place in society and the progress of the adaptation process. The research methodology was qualitative, and the theme interviews were conducted with eight voluntary immigrants.

Based on the results, the integration of immigrants proceeded well, but the process was distinct for everyone. Immigrants felt they belonged to Finnish society to some extent. They also underlined the importance of their own culture and keeping it alive in Finland. The main factors affecting the integration were learning the language, employment and social contacts. The things that helped with integration were the satisfaction with the current quality of life, learning the language, family and friends and well-functioning services. The challenges that hindered integration were poor Finnish language skills and the difficulty to create relationships with the Finnish people.

The research showed that all the interviewees had great motivation to adapt to a new life and finding themselves. Concerning their future plans, the key issue was finding a permanent job.

Keywords: immigrants, integration, adaptation process

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO.....	6
2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA TAVOITTEET.....	8
3 KUKA ON MAAHANMUUTTAJA JA MIKSI HÄN TULEE SUOMEEN?.....	12
3.1 Maahanmuuttaja käsitteenä ja maahanmuuttajaryhmät.....	12
3.2 Maahanmuuttajat Suomessa.....	16
4 MAAHANMUUTTAJIEN ASEMA YHTEISKUNNASSA.....	18
4.1 Maahanmuuttajien asuminen ja alueellinen sijoittuminen.....	18
4.2 Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin.....	21
4.3 Työllistyminen ja työmarkkina-asema.....	24
4.4 Sosiaaliset verkostot ja sosiaaliset suhteet.....	27
4.5 Uuden kielen oppiminen ja oman äidin kielen säilyttäminen.....	29
5 SOPEUTUMINEN UUTEEN KULTTUURIN.....	32
5.1 Kulttuuri käsitteenä.....	32
5.2 Sopeutumiskriisi ja sen vaiheet.....	33
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	37
6.1 Tutkimuksen menetelmät.....	37
6.2 Aineiston keruu.....	40
6.3 Aineiston analyysi.....	42
6.4 Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys.....	44
6.5 Tutkimusetiikka.....	45
7 TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	48
7.1 Taustatiedot.....	48
7.2 Kokemuksia sopeutumisprosessista.....	49
7.3 Edistävät tekijät sopeutumisessa.....	51
7.4 Sopeutumista vaikeuttavat tekijät.....	55

8 JOHTOPÄÄTÖKSET	59
9 POHDINTA	64
LIITTEET	75

1 JOHDANTO

Kansainvälisyys on jo pitkään ollut osa suomalaista arkea. Yhä useammin Suomessa pääsee kohtamaan eri kulttuureja edustavia ihmisiä. Tilanteissa saattaa herätä monenlaisia kysymyksiä. Mistä he tulevat? Miksi he tulevat? Miten heidän kanssaan tulisi toimia? Yleisesti ymmärrettynä *maahanmuuttaja*-käsitteellä tarkoitetaan toisesta kulttuurista Suomeen muuttanutta henkilöä. Käsitteen sisään mahtuu moninainen joukko vaihtelevista taustoista tulevia ja erilaisissa asemassa olevia ihmisiä. Suomeen muutetaan monista eri syistä. Tänne tulleet voivat olla paluumuuttajia tai pakolaisia, tänne työhön tai opiskelemaan tulevia tai vaikkapa rakastuneita.

Maahanmuuttajien määrä Suomessa kasvaa jatkuvasti, ja yhteiskunta muuttuu monikulttuuriseksi. Monikulttuurisuudella voidaan tarkoittaa monta asiaa. Monikulttuurisuudella viitataan yleensä erilaisten ihmisten olemassaoloon. Minikulttuurisuus tulisi kuitenkin nähdä myös poliittisena ohjelmana, yhteiskunnan rakenteiden muutoksena. Monikulttuurinen yhteiskunta on yhteiskunta, jossa eri kulttuurien edustajat elävät tai ainakin pyrkivät elämään tasa-arvoisessa asemassa keskenään. He ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja muodostavat toimivan ja kaikkien yhteiskunnan jäsenten oikeuksia kunnioittavan kokonaisuuden. (Räty 2002, 47.)

Sosiaalialalla tarvitaan lisää osaamista ja tietoa vieraiden kulttuurien kohtaamisesta. Kulttuurilla tarkoitetaan kaikkia niitä asioita, joita ihmiset ja kansat ovat oppineet historiansa aikana tekemään ja arvostamaan, joihin he ovat oppineet uskomaan ja joista he ovat oppineet nauttimaan (Pollari & Koppinen 2011, 17). Olen ollut kiinnostunut monikulttuurisuudesta, maahanmuuttajista ja kulttuurien välisestä kohtaamisesta jo pitempään. Muuttaessani Suomeen olen saanut itse omakohtaisia kokemuksia siitä, mitä on tuntee itsensä erilaiseksi, ulkopuoliseksi tai jopa täysin vääränlaiseksi. Tulevaisuudessa olisin myös kiinnostunut työllistymään sosiaalialan ammattilaisena maahanmuuttajasosiaalityön sektorille.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tarjota perustietoa maahanmuuttaja-asioista, kuten kotoutumisesta ja suhtautumisesta maahanmuuttajiin. Tässä työssä tarkastelun keskeisessä asemassa ovat maahanmuuttajat, koska esimerkiksi ulkomailta

tulleella diplomaatilla sopeutumisprosessi voisi olla hyvin erilainen. Työn teoriaosuuden tavoitteena on selvittää Suomen maahanmuuttajien asemaa yhteiskunnassa sekä sitä, miten kotoutumisprosessi etenee. Työn pääkysymyksenä on maahanmuuttajien sopeutuminen uuteen kulttuuriin ja sopeutumisprosessiin vaikuttavat tekijät. Tutkimusosiossa tuon esiin ne asiat, jotka nousevat keskeisiksi tekijöiksi sopeutumisprosessissa: mitkä asiat aiheuttavat vaikeuksia, mitkä estävät sopeutumista ja mitkä puolestaan helpottavat ja edistävät sopeutumista Suomeen. Tutkimukseni on luonteeltaan laadullinen ja aineiston keruumenetelmänä käytän teemahaastattelua. Tutkimukseen haastateltiin kahdeksan vapaaehtoista maahanmuuttajaa.

Maahanmuuttajien sopeutumista Suomeen käsitellään usein *kotoutumisen* käsitteen kautta (Jasinskaja-Lahti 2004, 30). Yleensä kotoutumisella tarkoitetaan vuosia kestävästä yksilöllisestä käytännön prosessista, jossa maahanmuuttaja asettuu uuteen maahan ja osallistuu uuden yhteiskuntaan toimintaan. Tähän kuuluvat kielen oppiminen arkipäiväisissä tilanteissa selviytymiseksi sekä tutustuminen uuden yhteiskunnan instituutioihin ja niiden toimintatapoihin. (Alitolppa-Niitamo 1994, 29; Liebkind 2000, 14–15.) Tässä työssä käytän termejä ”kotoutuminen” ja ”sopeutuminen samassa merkityksessä.

Monikulttuurisuus on rikkaus. Jotta tämä rikkaus tulisi hyödyksi ja jotta maahanmuuttaja löytäisi paikkansa yhteiskunnasta, pitää tehdä määrätietoista työtä. Tätä työtä kutsutaan *kotouttamiseksi*, jonka päämääränä on maahanmuuttajan kotoutuminen. Maahanmuuttajalta kotoutuminen vaatii paljon. Hänen tulee oppia uusi kieli, yhteiskunnan normit ja käyttäytymissäännöt. Arkiset asiat, kuten kaupassakäynti tai linja-autolla kulkeminen, vaativat uuden opettelua. Uuteen kotimaahan sopeutuminen ei ole helppoa, ja siihen tarvitaan ympäristön tuki. (Räty 2002, 7-8.)

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA TAVOITTEET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuoda esille maahanmuuttajan sopeutumista Suomeen ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimuksessa selvitan ne asiat, jotka nousevat keskeisiksi tekijöiksi sopeutumisprosessissa: mitkä asiat aiheuttavat vaikeuksia, mitkä estävät sopeutumista ja mitkä puolestaan helpottavat ja edistävät sopeutumista Suomeen. Tutkimuksen tavoitteena on saada maahanmuuttajan omat kuvaukset siitä miten he ovat kokeneet sopeutumisen, mikä heille on ollut merkityksellistä ja tärkeää sopeutumisprosessissa, miten heidän elämänsä on muuttunut Suomeen tultua.

Hirsjärvi ja Hurme (2010, 13) pohtivat aloittelevan tutkijan näkökulmaa tutkimuksen tekemiselle. Heidän mukaansa lähtökohtia ovat tutkimusongelma tai tutkijaa askarruttavat kysymykset. Tutkimusongelmaa ei useinkaan tarjota opiskelijalle valmiina, eikä ole olemassa mitään reseptikokoelmaa, jonka mukaan voisi edetä. Kuitenkin tutkimuksen alkuvaiheessa on olemassa jokin kiinnostuksen alue, johon tutkimuksen toivotaan suuntautuvan. Aihealue on syntynyt omien kokemusten perustella.

Aihe kiinnostaa minua erityisesti siitä syystä, että itse olen maahanmuuttaja; muutin Suomeen 12 vuotta sitten. Oma tutkimukseni tarjoaa minulle itselleni vastauksia kysymyksiin, jotka ovat minulle henkilökohtaisesti hyvin tärkeitä ja ajankohtaisia. Haluaisin tietää enemmän asiasta ja selvittää, miten muut ovat kokeneet sopeutumisen Suomeen. Kyseessä on kartoittava tutkimus maahanmuuttajien kokemuksista. Tavoitteena on saada maahanmuuttajien ääntä kuuluviin. Opinnäytetyön yhteistyötahona toimi Seinäjoen kaupungin ylläpitämä maahanmuuttajakeskus. Se toimii maahan muuttaneiden informaatio- ja kohtaamispaikkana. Toivon, että opinnäytetyössäni tutkimani ja selvittämäni asiat ja tulokset tulevat palvelemaan myös maahanmuuttajakeskusta antamalla tietoa maahanmuuttajien kotoutumiskokemuksista käytettäväksi apuvälineenä asiakastyön ja palveluiden kehittämisessä. Työssä pyrin selvittämään seuraavat tutkimuskysymykset:

Minkälaisia kokemuksia maahanmuuttajalla on sopeutumisesta Suomeen?

- Miten maahanmuuttajan sopeutumisprosessi etenee uuteen elämään?
- Miten maahanmuuttajan elämä on muuttunut Suomeen tultua?

Mitkä tekijät vaikuttavat maahanmuuttajan sopeutumiseen?

- Mitkä tekijät edistävät sopeutumista?
- Mitkä tekijät vaikeuttavat sopeutumista?

Opinnäytetyöni teemaa, maahanmuuttajien kotoutumista, on tutkittu paljon, mutta oman tutkimuksen avulla halusin saada lisää tietoja ja omaa ymmärrystä tästä aiheesta. Tutustuin tarkemmin neljän teemaani liittyviin tutkimukseen. Hakkarainen (2009) tutki pro gradu -tutkielmassaan venäjänkielisten maahanmuuttajaperheiden kotoutuminen Saloon. Tavoitteena oli saada tieto maahanmuuttajien kotoutumisesta ja kehittää palvelujen toimivuutta. Viranomaisten mielestä kotoutumista haittaavia tekijöitä ovat riittämätön kielitaito, työllistymisen vaikeus ja liian tiivis omankielinen ryhmä. Kotoutumista edistäviä tekijöitä ovat vertaistuki ja yhteistyö maahanmuuttajien ja viranomaisten välillä sekä eri viranomaisten kesken. Koulun rooli kotoutumisessa on merkittävä. Samoin päiväkodin, terveydenhuollon ja työvoima- ja koulutuspalveluiden katsotaan toimivan onnistuneesti. Maahanmuuttajaperheiden mielestä kotoutumista tukevat kielitaito, työ, ystävät ja sukulaiset sekä kontaktit valtaväestöön. He olivat tyytyväisiä kouluun ja päiväkotiin, mutta kehittämisen varaa katsottiin olevan terveydenhuollossa sekä työvoima- ja koulutuspalveluissa.

Perhoniemi ja Jasinskaja-Lahti (2006, 97, 98) tutkivat maahanmuuttajien kotoutumista pääkaupunkiseudulla. Tutkimuksen tavoitteena oli kartoittaa 1990-luvun taitteessa Suomeen tulleiden maahanmuuttajien kotoutumista vuosien 1997 – 2004 välillä. Maahanmuuttajien kotoutuminen näytti edenneen hyvään suuntaan. Suomen kielen taito oli kehittynyt melko hyväksi ja työssäkäynti yleistynyt. Halu integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan oli pysynyt yhtä voimakkaana seurantajakson aikana. Integroitumisesta kertoivat myös maahanmuuttajien suuri syntyperäisten suomalaisten ystävien määrä ja se, että he samaan aikaan pystyvät pitämään

kiinni omasta etnisestä identiteetistään ja kulttuurin syvärakenteisiin kuuluvista perhearvoistaan. Myönteistä oli myös työttömyyden, taloudellisten huolien, terveysongelmien ja sosiaalisen syrjäytymisen verrattain vähäinen kasautuminen seurantaan osallistuneilla. Myönteisistä merkeistä huolimatta kotoutuminen näytti kuitenkin olevan varsin hidas prosessi. Tutkimustulokset osoittivat, että eri maahanmuuttajaryhmillä on osin erilaisia kotoutumisen haasteita ja ongelmia, joihin jatkossa on syytä kiinnittää erityistä huomiota. Tällaisia epäkohtia ovat usein heidän kokemansa syrjintä, sosiaalisten voimavarojen puutteet, heikko arvio kielitaidostaan sekä suomen kielen kehityksen pysähtyneisyys.

Monet tekijät osoittautuivat tärkeiksi maahanmuuttajien onnistuneelle sopeutumiselle. Sopeutumista edistävät työn löytämisen, taloudellisen hyvinvoinnin ja suomen kielen oppimisen lisäksi sosiaaliset verkostot ja niiltä saatu tuki. Syrjintäkokemukset sen sijaan vaikeuttivat sopeutumista. Työllistymisen ja suomen kielen oppimisen tärkeys maahanmuuttajien sopeutumiselle kasvoivat oleskeluajan pidentyessä, ja varhaiset sopeutumisen ongelmat vaikeuttivat myöhempää työllistymistä. (Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti 2006, 97, 98.)

Hämäläinen (2010) Seinäjoen ammattikorkeakoulusta tutki opinnäytetyössään maahanmuuttajien kokemuksia kotoutumisesta sekä omakulttuurisuudesta Seinäjoella. Opinnäytetyössä hän selvitti, miten palvelujärjestelmässä on huomioitu omakulttuurisuus sekä millainen asema omalla kulttuurilla on maahanmuuttajien arjessa. Tutkimustuloksina nousi esille, että kotoutuminen merkitsee maahanmuuttajille pääosin työn saantia sekä suomen kielen ja yhteiskunnan normien oppimista. Maahanmuuttajat kuitenkin totesivat, että he ovat kokeneet jääneensä ulkopuoliseksi yhteiskunnasta, koska heillä ei ole perustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta. Maahanmuuttajat tarvitsisivat enemmän ohjausta ja neuvontaa. Etnisen identiteetin merkitys erottui tärkeäksi elementiksi. Haastateltavat uskovat, että suomalaisuutta sulautuu heidän omaan etniseen identiteettiinsä, mutta oma kansallidentiteetti ei koskaan katoa. Seinäjoelle toivottiin kansainvälisiä iltoja, jotta omaa kulttuuriaan voisi tuoda esille. Selkeä toive oli omakulttuurisille palveluille. Tutkimuksessa tuli esille, että palvelujärjestelmässä ei ole omakulttuurisia elementtejä.

Seinäjoen ammattikorkeakoulusta myös Haataja (2010) tutki oppinäytetyössään Joutsan seudulle tulleiden maahanmuuttajien kokemuksia kotoutumisesta. Työssä hän selvitti, miten palvelut ovat tukeneet heidän kotoutumista. Tutkimuksen tuloksien mukaan maahanmuuttajat kokivat ensisijaisesti suomen kielen oppimisen sekä työllistymisen onnistuneen kotoutumisen tavoitteeksi. Maahanmuuttajan työelämään osallistuminen on yksi tärkeimmistä tekijöistä kotoutumisprosessissa, sillä työssäolo vahvistaa maahanmuuttajan identiteettiä ja nopeuttaa kotoutumista yhteiskuntaan, kun maahanmuuttaja kokee olevansa osa suomalaisuutta. Kotoutumisprosessin läpikäynyt kokenut maahanmuuttaja on tärkeä vertaistuki uudelle maahanmuuttajalle. Tulokset kertovat maahanmuuttajapalveluiden kehittämisen tarpeellisuudesta ja siitä, että nykyisessä muodossaan Joutsan seudun palvelut eivät riitä vastaamaan monimuotoistuneen asiakaskunnan tarpeisiin.

Aikaisempien tutkimusten ja oman tutkimukseni yhteisenä käsitteellisenä ja tutkittavana nimittäjänä on kotoutuminen, kokemukset kotoutumisesta ja sen vaikutuksista. Keskeisimpinä kaikissa tutkimuksissa esille nousevina tuloksina olivat työllistyminen ja suomen kielen oppiminen onnistuneen kotoutumisen. Näitä tuloksia ja johtopäätöksiä tulen tarkastelemaan johtopäätösosiossani suhteessa omiin johtopäätöksiini.

3 KUKA ON MAAHANMUUTTAJA JA MIKSI HÄN TULEE SUOMEEN?

Suomi on monikulttuuristunut nopeasti viimeisten parinkymmenen vuoden aikana. Tilastokeskuksen (2012) mukaan vuoden 2012 lopussa 4,9 prosenttia Suomessa asuvista oli vieraskielisiä. On monia syitä sille, miksi ihmiset muuttavat maasta toiseen. Maahanmuuttaja on yhteinen nimike kaikille maahan muuttaneille ryhmille. On tärkeä tietää, maahanmuuttajien taustat on hyvin erilaiset, samoin heidän syynsä tulla maahan. He ovat tulleet Suomeen esimerkiksi töihin, avioliiton vuoksi, pakolaisena tai paluumuuttajana. Toiset ovat menestyneitä, paremmassa statuksella, ja toiset voivat olla huonomassa statuksella. Tässä luvussa tuon esille maahanmuuttajuuteen liittyviä käsitteitä ja niiden määritelmiä yleisesti sekä lyhyesti maahanmuuttohistoriaa ja maahanmuuttajien nykytilannetta Suomessa.

3.1 Maahanmuuttaja käsitteenä ja maahanmuuttajaryhmät

Kuka on maahanmuuttaja? Maahanmuuttaja, ulkomaalainen, vieraskielinen, siirtolainen, maahanmuuttajataustainen, ulkomaalaistaustainen. Ulkomaalaisuus on Suomessa vieläkin tuore asia; aina ei edes kysyjä itse tiedä, keitä hän näillä tarkoittaa. Yhä enemmän halutaan tietoa maahanmuuttajista. (Rapo 2011.) Käsitteen sisään mahtuu moninainen joukko vaihtelevista taustoista tulevia ja erilaisissa asemissa olevia ihmisiä. Monet tutkijat ovat nostaneet kysymyksen, milloin maahanmuuttaja lakkaa olemasta maahanmuuttaja ja ulkomaalainen. Onko hän maahanmuuttaja silloinkin, jos hän on asunut nykyisessä maassaan suurimman osan elämästään tai jopa syntynyt siellä? (Häkkinen & Mattila 2011, 12.) Maahanmuuttajuuteen liittyy usein stereotyyppinen olettamus juuri tietynlaisesta taustausta ja arkielämästä. Ihmiset saattavat esimerkiksi ajatella, että maahanmuuttaja on kotoisin Euroopan ulkopuolelta, asuu betonilähiössä, tekee alhaisen statuksen töitä tai on työtön, vaikka näin ei välttämättä ole. (Saukkonen 2010,150.) On hyvä muistaa, että maahanmuuttajat eivät ole yhtenäinen ryhmä, vaan heidän taustansa ja elämäntilanteensa ovat hyvinkin erilaisia (Teräs&Kilpi-Jokonen 2013, 201).

Maahanmuuttajalla tarkoitetaan ulkomailla syntynyttä henkilöä, maasta toiseen toistaiseksi tai pysyvästi muuttanutta henkilöä (Martikainen & Haikkola 2010, 10; Häkkinen & Mattila 2011, 12). Hän edustaa toista maata ja kulttuuria. Hän voi hakea Suomen kansalaisuutta asuttuaan pysyvästi viisi vuotta Suomessa. Henkilö, joka ei ole Suomen kansalainen, on ulkomaalainen. Ulkomaalaiset ovat esimerkiksi Suomessa tilapäisesti oleskelevat turistit ja ulkomaalaiset opiskelijat. Suomeen muutetaan monista eri syistä. Avioituminen, perhesyyt ja perheenyhdistäminen ovat yleisempiä maahanmuuton syitä. Maahanmuuttajat ovat tulleet myös paluumuuttajina, pakolaisina ja turvapaikanhakijoina. Maahanmuuttajat eivät edusta mitään yhtenäistä ryhmää Suomessa, vaan montaa eri kansalaisuutta, erilaisia ihmisiä erilaisista kulttuureista, ja maahanmuuton syyt voivat olla myös hyvin monenlaisia. (Räty 2002, 11–13; Liebkind ym. 2004, 18.)

Siirtolainen on henkilö, joka jättää maansa ja muuttaa uuteen maahan esimerkiksi avioliiton, opiskelun tai työpaikan takia. Hän voi muuttaa toiseen maahan esimerkiksi etsimään uutta, erilaista tai parempaa elämää. (Vilen, Leppämäki & Ekström 2002, 238.) Uusi maa vetää siirtolaista puoleensa, sillä siirtolainen uskoo uuden maan olevan jollain tavalla parempi kuin siirtolaisen oma maa. Yleensä tällaiseen paremman elämän odottamiseen uudessa maassa liittyy positiivinen asenne uutta maata kohtaan sekä halu kohdata vaikeudet ja hankaluudet, joita uusi ja outo ympäristö voi aiheuttaa. Usein kuitenkin voi käydä niin, että muutos on odotettua suurempi ja saattaa koetella syvemmin muuttajan elämää ja kokemusta omasta minästä kuin mitä muuttaja on etukäteen ajatellut. (Alitolppa-Niitamo 1994, 14.)

Avioliitto on edelleen merkittävä syy Suomeen muutolle. Suomalaisen kanssa avioliiton solmii vuosittain 2000 – 3000 ulkomaan kansalaista. Joidenkin kansallisuuksien kohdalla maahanmuuttajien sukupuolijakauma on selvästi mies- tai naisvoittoinen. Esimerkiksi Suomessa asuu suuri joukko thaimaalaisia ja filippiiniläisiä, joista suuri osa on suomalaisen kanssa avioituneita naisia. Täällä asuvat kreikkalaiset, turkkilaiset ja marokkolaiset miehet ovat usein tulleet Suomeen avioliiton vuoksi. Viimeisten kymmenen vuoden aikana suomalaisten miesten EU:n ulkopuolelta tulevien ulkomaalaisten naisten kanssa solmimista avioliitosta ylivoimaisesti suurin osa oli venäläisten naisten kanssa. (Räty 2002, 31; Davydova 2012, 78.)

Työperäisen maahanmuuton määrä on erityisesti viime vuosina kasvanut radikaalisti. Suurin osa (yli 30 %) Suomeen töihin tulevista töihin tulevista työntekijöistä on venäläisiä (Abdelhamid, Juntunen & Koskinen 2010, 19; Davydova 2012, 78-79).

Paluumuuttajalla tarkoitetaan henkilöä, joka on suomalaista syntyperää oleva ulkomaan kansalainen. Suomen lainsäädännön mukaan tällaisella henkilöllä on oikeus paluumuuttoon. Paluumuuttajista suurin osa on lähtenyt töihin toiseen maahan, esimerkiksi Ruotsiin tai Yhdysvaltoihin, ja he haluavat viettää eläkepäiviään Suomessa. He voivat hakea Suomen kansalaisuutta heti palattuaan Suomeen. (Räty 2002, 32.) Paluumuuttajia tulee eniten Ruotsista ja entisen Neuvostoliiton alueelta (Pitkänen 2006, 23).

Syntyperältään suomalaisista Venäjällä tai Virossa asuvista henkilöistä osa määritellään inkerinsuomalaiseksi. He ovat yleensä Suomesta 1600-luvulla Inkerin maaseudulle muuttaneiden jälkeläisiä. Venäjällä ja Virossa asuu nykyään vajaat 100 000 suomalaista syntyperää olevaa henkilöä. Heistä suurin osa asuu Virossa, Karjalan tasavallassa ja Leningradin alueella. Suomeen jatkosodan aikana siirretyt inkeriläisiä kutsutaan inkeriläiseksi siirtoväeksi. Heidät tuotiin Saksan miehittäältä Inkerinmaalta Suomeen helpottamaan kovaa työvoimapulaa. Sodan jälkeen suurin osa siirtoväestä palautettiin Neuvostoliittoon. Paluumuutto-oikeus Suomeen on inkeriläisillä, joiden toinen vanhemmista tai molemmat isovanhemmista ovat suomalaisia. Henkilö, joka aikaisemmin on ollut suomalainen tai jonka vanhemmista toinen on ollut Suomen kansalainen, on myös paluumuuttaja. (Räty 2002, 82–83; Tiaynen 2012, 209-210.)

Inkerinsuomalaisten paluumuutto käynnistyi vuonna 1990 tasavallan presidentti Mauno Koiviston todettua, että heitä voidaan pitää paluumuuttajina. Vuoden 2011 heinäkuun ensimmäisen päivän jälkeen inkerinsuomalaisten paluumuuttojonoon ei ole enää voinut ilmoittautua. (Häkkinen & Mattila 2010, 13; Rasinkangas 2013, 135; Kaplan & Baldauf 2005, 141.) Tarkkaa lukua inkerinsuomalaisista paluumuuttajista ei ole, mutta eri tilastojen perustella 20 viime vuoden aikana Suomeen on tullut noin 30 000 inkerinsuomalaista paluumuuttajaa ja heidän perheenjäsentään pääasiassa Venäjältä ja Virosta (Rasinkangas 2013, 134).

Pakolaisella tarkoitetaan sellaista henkilöä, joka on poliittisten mielipiteiden, uskonnon, rodun, yhteiskuntaluokan tai kansallisuuden johdosta tullut kotimaassaan vainotuksi (Häkkinen & Mattila 2010, 13; Rätty 2002,11). Pakolainen muuttaa maastaan pakosta. Esimerkiksi katastrofit, sodat pakottavat ihmisen lähtemään pois maastaan. Monet pakolaiset ovat kärsineet kotimaassaan psyykkistä syrjintää ja väkivaltaa. Usein pakolaiset lähtevät kotimaastaan tietämättä, mitä edessä on. (Vilen ym. 2002, 238). Suomeen on tullut pakolaisia eri tavoin. Pakolainen on voinut tulla tänne turvapaikanhakijana, kiintiöpakolaisena tai perheenyhdistämisohjelman kautta (Rätty 2002, 18). Suomen vastaanottamien pakolaisten määrä verrattuna esimerkiksi muihin eurooppalaisiin maihin on alhainen (Kokkonen 2010, 13). Suomi on ottanut vastaan vuosina 1973 – 2010 noin 37 500 pakolaisena maahan saapunutta henkilöä, joista viimeisimmän kymmenen vuoden aikana (2000 - 2010) noin 20 000 (Rasinkangas 2013, 133).

Turvapaikanhakija on henkilö, joka anoo Suomesta turvapaikkaa joko Suomen rajalla tai pian maahan saapumisen jälkeen. Suomi liittyi vuonna 1968 kansainväliseen Geneven pakolaissopimukseen, jonka mukaan Suomi sitoutuu antamaan turvapaikan kotimaassaan vainon kohteeksi joutuneelle. **Kiintiöpakolainen** on henkilö, joilla on YK:n pakolaisasiain päävaltuutetun myöntämä pakolaisen asema ja joka kuuluu vastaanottavan maan pakolaiskiintiöön. Perheenyhdistämisohjelmalla pyritään takaamaan perheen mahdollisuus asua yhdessä. Perheenyhdistämistä voi pakolainen hakea myös iäkkäille sukulaisilleen, joita kohtaan hänellä on elatusvelvollisuus. (Rätty 2002, 19–20.) Vuosittain Suomesta hakee turvapaikka noin 3000 – 4000 henkilöä (Kokkonen 2010, 13).

Suurin pakolaisaalto Suomeen tuli Venäjän vallankumouksen jälkeen. Vuonna 1922 Suomessa oli 33 500 Venäjän pakolaista. Silloin piti perustaa jopa pakolaisleiri. Suomalaisten piti huolehtia luovutettujen alueiden siirtoväestä sodan aikana ja sen jälkeen. Toisen maailmansodan jälkeen pakolaisia on tullut pieniä määriä. 1970-luvulla Suomeen tuli 150 pakolaista Chilestä. Vietnamin sota oli aiheuttanut noin miljoonan pakolaisten lähdön maasta 1980-luvulla. Suomeen Vietnamista tuli vuonna 1979 100 henkeä. Vietnamin pakolaiset ovat sijoittuneet hyvin Suomen työelämään ja saivat maineen ahkerina ja tunnollisina työntekijöinä. Useat pako-

laiset olivat joutuneet viettämään pitkiä aikoja pakolaisleireillä. Pakomatkojen aikana perheenjäsenet olivat joutuneet eroon toisistaan. (Räty 2002, 31–33.)

Suomessa 1970- ja 1980-luvulla suurin osa pakolaisista oli kiintiöpakolaisia. Turvapaikan hakijoita ei ollut paljon, vain muutamia kymmeniä vuosittain. 1990-luvun loppupuolella turvapaikanhakijoiden määrä oli noin 1000 henkeä vuosittain. Vain pieni osa turvapaikanhakijoista päätyi Suomeen. Suurin osa pakolaisia tuli Somaliasta ja Jugoslaviasta. Syyt olivat valtion hajoaminen ja sisällissota. Myös kurdeja tuli sekä kiintiöpakolaisina että turvapaikanhakijoina. Useat kriisit ovat tuoneet pakolaisia myös muista Afrikan maista, kuten Etiopiasta, Kongosta ja Nigeriasta. (Räty 2002, 33–34). Suurimpien Suomessa asuvien pakolaisryhmien alkuperämaat 2000-luvulla olivat Irak, Somalia, Iran, Serbia ja Montenegro sekä Afganistan (Kokkonen 2010, 13).

3.2 Maahanmuuttajat Suomessa

Suomen maahanmuuttohistoria on suhteellisen lyhyt verrattuna muihin eurooppalaisiin maihin ja luvut ovat eurooppalaisessa vertailussa varsin pieniä. Maahanmuutto Suomessa alkoi myöhään. (Alitolppa-Niitamo & Söderling 2005, 7; Martikainen & Haikola 2010, 30.) Maahanmuuttohistoria alkoi varsinaisesti vasta 1970-luvulla, kun Suomi vastaanotti ensimmäiset suuremmat pakolaisryhmät Chilestä ja Vietnamista. Afrikan Suomi kohtasi konkreettisesti 1990-luvun alussa, jolloin Suomeen tuli suuria somalialaisten turvapaikanhakijoiden ryhmiä. (Laakkonen 2008, 10; Härkäpää & Peltola 2005, 22.)

Suurin kasvu tapahtui 1990-luvun alkupuolella, jolloin maahanmuuttajien määrä nelinkertaistui pääosin turvapaikanhakijoiden ja entisen Neuvostoliiton alueelta tulleiden maahanmuuttajien ansiosta. Lisääntynyt maahanmuutto ei kuitenkaan johtunut siitä, että Suomi olisi alkanut erityisesti houkuttaa maahanmuuttajia, vaan sen syyt olivat pääasiassa maan rajojen ulkopuolella. 1990-luvun sodat ja muut kriisit maailmalla alkoivat ajaa pakolaisia ja turvapaikanhakijoita myös Suomeen. Somalian sisällissota, Baltian maiden itsenäistyminen ja Neuvostoliiton hajoaminen näkyivät Suomessakin turvapaikanhakijoiden ja paluumuuttajien muodossa.

(Härkäpää & Peltola 2005, 22–23; Pyy 2007, 81.) 1990 – 2000 -luvulla muuttaneista valtaosa on Suomeen avioituneita ja perheenyhdistämisen kautta tulleita. Muut muuttajat ovat olleet etupäässä inkeriläisiä paluumuuttajia, pakolaisia, turvapaikan saaneita, työntekijöitä ja opiskelijoita. (Martikainen & Haikola 2010, 22-23.)

Maahanmuutto on 2000-luvulla sekä lisääntynyt että muuttanut muotoaan. Pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden määrä on suhteessa vähentynyt, kun taas perhesiteen perustella tapahtuva ja työperusteinen maahanmuutto ovat kasvaneet. (Lumio 2011, 67.) Maahanmuutto lisääntyi toden teolla vasta Euroopan Unionin laajentumisen myötä viime vuosikymmenen lopulla. Etenkin Virosta on tullut lisää muuttajia Suomeen, kun ihmisten liikkuvuutta jäsenmaiden välillä on helpotettu. (Rapo 2011.) Vuosina 1987 – 2005 maahan tullessaan noin neljännes muuttajista on lapsia ja nuoria ja enemmistö työikäisiä. Lähtöalueiden välillä on merkittäviä eroja, mikä vaikuttaa hyvin monin tavoin näiden ryhmien asettumiseen Suomeen. Ryhmät, joissa on paljon lapsia ja nuoria, ovat usein pakolaisia tai turvapaikanhakijoita, mikä johtuu perheenyhdistämispolitiikasta ja korkeammasta hedelmällisyydestä. Ikärakenteeltaan vanhemmissa ryhmissä muuttosyynä painottuvat työ, opiskelu, paluumuutto ja avioituminen suomalaisen kanssa. (Martikainen & Haikola 2010, 23.)

Suomi on monikulttuuristunut nopeasti viimeisten parinkymmenen vuoden aikana. Tilastokeskuksen mukaan Suomessa asui vuoden 2012 lopussa 266 949 vieraskielestä henkilöä, mikä oli 4,9 prosenttia väestöstä. Suurin vieraskielisten ryhmä olivat venäjää äidinkielenään puhuvat, joita oli 62 554. Seuraavaksi suurimmat vieraskieliset ryhmät olivat vironkieliset (38 364), somalinkieliset (14 769), englanninkieliset (14 666) ja arabiankieliset (12 042). Suomen maahanmuuttajat edustavat yli 160 eri kansallisuutta. (Tilastokeskus 2012.)

4 MAAHANMUUTTAJIEN ASEMA YHTEISKUNNASSA

Muutto maasta toiseen muokkaa maahanmuuttajien omia elämäntapojensa, mutta niin tekee myös yhteiskunta. Maahanmuuttajat vaikuttavat ympäröivään yhteiskuntaan omalla elämällään ja toiminnallaan sekä perheidensä, sosiaalisten kontaktiensa ja työpaikkojensa kautta. Maahanmuuton seurauksena suomalainen yhteiskunta on muuttunut, kansainvälistynyt, monikulttuuristunut. Kuinka maahanmuuttajat löytävät oman paikkansa työelämässä ja asuntomarkkinoilla? Mitä merkitystä on asuinmaan kielellä ja sosiaalisilla kontakteilla? Kuinka heihin suhtaudutaan ja miten heitä kohdellaan? Tässä luvussa pyrin vastamaan näihin kysymyksiin tarkastelemalla maahanmuuttajien asema yhteiskunnassa asumisen, työmarkkinoiden, kielen oppimisen, sosiaalisten kontaktien ja suomalaisten suhtautumisen kautta, koska nämä asiat vaikuttavat eniten maahanmuuttajien kotoutumiseen uudessa yhteiskunnassa.

Maahanmuuttajien kotoutumista edistäviä tekijöitä ovat työllistyminen, hyvä suomen kielen taito, Suomen asenneilmapiirin kokeminen myönteisenä, laajat ja tiiviit kontaktit sosiaalisiin verkostoihin, hyvä sosiaalinen tuki ja taloudellinen hyvinvointi. Sopeutumista estäviä tekijöitä ovat puolestaan työttömyys, heikko suomen kielen taito, syrjäntäkokemukset, sosiaalinen eristäytyneisyys ja taloudelliset huolet. (Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti 2006, 67–68.)

4.1 Maahanmuuttajien asuminen ja alueellinen sijoittuminen

Mediassa keskustellaan vilkkaasti maahanmuuttajien asumisesta ja mahdollisesta alueellisesta keskittymisestä. Asunto on konkreettinen kiinnekohta, jolla maahanmuuttaja hakee jalansijaa uudessa ympäristössään. Asumisella on myös olennainen osa kotoutumisprosessissa. Myös poliittisissa keskusteluissa on otettu esille maahanmuuttajien alueellinen sijoittuminen, jonka ajatellaan ohjaavan kotoutumista. Taustalla on ajatus, että kotoutumisprosessissa on haitaksi, jos maahanmuuttajat keskittyvät liiksi tietyille asuinalueille. Vaikka maahanmuuttajaväestön osuus on Suomessa kansainvälisesti katsoen edelleen pieni, joissakin lähiöissä väestö-

rakenteen muutos on jo selvästi näkyvillä. (Rasinkangas 2013, 123.) Maahanmuuttajat ovat keskittyneet erityisesti pääkaupunkiseudulle ja suuriin kaupunkeihin, joten siellä he ovat huomattavasti näkyvämpi ja merkittävämpi osa väestöä (Martikainen & Haikola 2010, 30).

Maahanmuuton syy vaikuttaa olennaisesti siihen, miten ensimmäiseen asuntoon päädytään ja missä se sijaitsee. Yleensä asuinpaikka valikoituu luonnostaan perhesiteiden tai työ- ja opiskelupaikkakunnan mukaisesti. Avioliiton vuoksi saapuneilla on asunto usein puolison kautta jo valmiina. Työperäiset muuttajat saattavat saada asunnon etsimisessä apua työnantajilta. Opiskelijat löytävät usein asunnon opiskelija-asuntosäätiöiden välityksellä. Pakolaisstatuksella saapuneiden ja inkerinsuomalaisten paluumuuttajien asumiseen ovat puolestaan vaikuttaneet eniten viranomaisten ohjauskäytännöt. Useimmilla maahanmuuttajilla ensiasunto on järjestettynä. Asunnottomuus maahanmuuttajien keskuudessa on vähäistä, ja se koskettaa lähinnä maassa jo pitempään olleita. Asunnottomuuden taustalla voi olla esimerkiksi laitton maahanmuutto, jonka laajuudesta ei ole tietoa, tai muutto työn perässä uudelle paikkakunnalle, jossa sitten jäädään vaille asuntoa. (Rasinkangas 2013, 124.)

Özuekren & van Kempen (2003) mukaan maahanmuuttajien asemaan asuntomarkkinoilla sekä alueelliseen sijoittumiseen vaikuttavat monet seikat, joista osa liittyy yhteiskunnan rakenteellisiin tekijöihin ja osa puolestaan maahanmuuttajien itsenäisiin valintoihin. Erityyppisten selitysmallien painoarvo ja näkökulmat ovat vaihdelleet yhteiskunnittain ja aikakausittain. Vaikuttavia tekijöitä on paljon, ja ne ovat samanaikaisia. Dhalmann (2011) tuo esille, että erilaiset säännökset, valvonta ja käytännön viranomaistyö ohjaavat eri väestöryhmien valintoja asuntomarkkinoilla siten, että taustoiltaan samankaltaiset ihmiset ohjautuvat tietyille asuinalueille. Asuinalueet heijastelevat samalla kuulumista eri asumis- ja yhteiskuntaluokkiin. Maahanmuuttajien näkökulmasta erityisesti sosiaalista asumista säätelevät viranomaiset ovat merkittäviä vallankäyttäjiä määritellessään asuntojen jaon kriteereitä ja käytäntöjä. Viranomaisten toimintaa ohjaavat tavoitteet, arvot ja oletukset voivat vaikuttaa siihen, että maahanmuuttajien asumista luokitellaan stereotyyppisesti. Osittain kysymys on tahattomasta ja holhoavasta ohjaamisesta jonkin etnisen ryhmän nimissä, mutta taustalla saattaa olla myös rasistisia asenteita. Maahan-

muuttajat haluavat asua kantaväestön keskuudessa ja välttää suuria maahanmuuttajien keskittymiä. (Rasinkangas 2013, 124, 127-128.)

Rakenteelliset tekijät ovat tärkeitä maahanmuuttajien asumisen ohjaajia. Asunnon hallinnassa maahanmuuttajia koskevat samat oikeudet kuin suomalaisia, eikä varsinaisia lainsäädännöllisiä rajoitteita ole. Suomalaisilla asuntomarkkinoilla on kuitenkin useita sisäänrakennettuja ominaisuuksia, jotka rajoittavat maahanmuuttajien asumisvalintoja. Myöskään omistusasumiselle ei ole erityisiä tai ohjeistuksia, jotka rajaisivat tietyt väestöryhmät tämän asumismuodon ulkopuolelle. Maahanmuuttajien asumisura yleensä käynnistyy vuokra-asumisesta. Maahanmuuttajat ovat usein heikommassa asemassa työmarkkinoilla ja taloudellisesti, ja omistusasunnon hankinta vaatii kuitenkin asuntolainaa. Dhalmannin (2011) mukaan myös maahanmuuttajan omissa taustoissa voi olla rajoittavia tekijöitä, sillä esimerkiksi islamin usko kieltää koron ottamisen, mikä käytännössä rajoittaa muslimien mahdollisuuksia pankkilainaan ja omistusasumiseen. Maahanmuuttajien omistusasuminen on ollut Suomessa vähäistä. Omistusasuntoja ovat hankkineet erityisesti jo ennen 1990-lukua maahan saapuneet venäläiset ja vietnamilaiset. (Rasinkangas 2013, 130-131.)

Pakolaiset ovat ainoa maahanmuuttajaryhmä, jonka ensivaiheen asuminen on järjestetty Suomessa yhteiskunnan tukitoimien avulla. Pikkaraisen & Wilkmanin (2008) mukaan kiintiöpakolaisten ja oleskeluluvan saaneiden turvapaikkainhakijoiden asuminen ja vastaanottojärjestelmä poikkeavat jonkin verran toisistaan. Kiintiöpakolaisilla on Suomeen saapuessaan jo valmiina oleskelulupa, ja heille on osoitettu asuinkunta ja asunto. Yleensä asunto on osoitettu kunnan hallinnoimasta vuokrataloyhtiöstä. Lisäksi useimmat kunnat ohjaavat ja opastavat maahanmuuttajia sopeutumaan paikalliseen asumiseen osana kotoutumista. Turvapaikanhakijoiden lähtötilanne on erilainen. (Rasinkangas 2013, 133–134.)

Turvapaikkahakemuksen käsittelyn ajaksi hakijalle järjestetään asuinpaikka vastaanottoyksiköstä. Turvapaikanhakija ei voi valita itse mieleistään vastaanottokeskusta, mutta hänellä on mahdollisuus asua myös sukulaistensa tai ystäviensä luona turvapaikkaprosessin ajan. Tällöin hänen on kuitenkin itse huolehdittava asumiskustannuksistaan. Myönteisen turvapaikkapäätöksen saaneille osoitetaan

asuinpaikka jostain kunnasta, joka on tehnyt sopimuksen pakolaisten vastaanotamisesta. Asunnon osoittamisen käytännöt ovat sen jälkeen vastaavat kuin kiintiöpakolaisten tapauksessa. (Rasinkangas 2013, 134.)

Pakolaisten asuttamisen tavoitteena on selkeästi ollut hajasijoittaminen. Tämä näkyy esimerkiksi pakolaisten vastaanottokeskusten sijainnissa sekä yleisissä pyrkimyksissä motivoida kuntia pakolaisten vastaanottoon. Hajasijoittaminen on onnistunut vain osittain. Vaikka pakolaisia on sijoitettu yli 140 kuntaan, suurimpiin kaupunkeihin keskittyminen on hyvin selvää. Pikkarainen & Wilkman (2008) tuovat esille, että vuosina 1992 - 2007 pakolaisista 42 prosenttia oli sijoittunut Helsinkiin, Turkuun, Tampereelle, Vaasaan, Espooseen ja Vantaalle. Jaakkolan (2009) mukaan kantaväestön asenteiden maahanmuuttajia kohtaan on todettu olevan myönteisempiä suurissa kaupungeissa. (Rasinkangas 2013, 135–136.)

Myös Ahlgren-Leinvuo (2005) tuo esille, että pakolaistaustaisten maahanmuuttajien alkuvaiheen kuntasijoitukset eivät yleensä jääneet lopullisiksi. Maaseudulle sijoitetut pakolaiset ovat siirtyneet suurimpiin kaupunkeihin. Muutot ovat yleisempiä kolmeen ensimmäiseen maassaolovuoden aikana. Suomessa pakolaisten hajasijoittamista kritisoidaan siitä, että se on aluepoliittisesti motivoitua ja rajoittaa pakolaisten valinnanvapautta asumiskysymyksissä. Tämä puolestaan hidastaa kotoutumisen käynnistymistä. Pohjanpään, Paanasen ja Niemisen (2003) tutkimuksen mukaan eri maahanmuuttajaryhmät eivät tavallisesti vaihda paikkakuntaa enää toisen muuton jälkeen. (Rasinkangas 2013, 135–136.)

4.2 Suomalaisen suhtautuminen maahanmuuttajiin

Kokemukset rasismista ja muusta yhteisöön kuulumisen kyseenalaistamisesta voivat saada maahanmuuttajat näkemään itsensä yhteiskunnan ulkopuolisina. Nämä kokemukset saattavat heikentää joidenkin halua noudattaa yhteiskunnallisia normeja. Kun näitä ihmisiä kohdellaan leimaavasti ja kielteisesti, he syrjäytyvät yhteiskunnan tarjoamista mahdollisuuksista ja saattavat myös alkaa pitää itseään muita alempiarvoisina. (Keskinen & Vuori 2012, 17; Malin & Anis 2013, 144). Iley & Nazroo (2007, 16-23) on sitä mieltä, että maahanmuuttajia syrjitään etenkin silloin,

jos he kuuluvat näkyvään vähemmistöön ihonvärinsä, pukeutumisensa, puutteellisen maan kielen taitonsa tai ruumiinvamman vuoksi. Suomessa myös venäläiset leimataan usein kielteisesti historiallisista syistä.

Magdalena Jaakkolan (1999) mukaan korkea koulutus, uskonnollisuus, kontaktit maahanmuuttajiin sekä sukupuoli selittivät myönteistä suhtautumista maahanmuuttajiin. Uskonnolliset ihmiset suhtautuivat muita myönteisimmin maahanmuuttajiin ja naiset miehiä myönteisimmin. Lisäksi pääkaupunkiseudulla suhtautuminen eri kulttuurien edustajiin on myönteisempää kuin muualla Suomessa. (Pyy 2007, 81.)

Pitkänen ja Kouki (1999, 3-4, 42) ovat tutkineet eri viranomaisten asenteita maahanmuuttajia kohtaan. Heidän tutkimuksensa mukaan viranomaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin on yhteydessä työn luonteeseen, kohtaamiskokemuksiin sekä kontaktien laatuun ja määrään. Myönteisimmin suhtautuivat opettajat, sosiaalityöntekijät ja työvoimaviranomaiset, kielteisimmin taas poliisit ja rajavartijat. (Pyy 2007, 82.)

Sosiaali- ja terveyspalveluissa maahanmuuttaja ei aina saa yhtä hyvää hoitoa tai palvelua kuin suomalaiset. Syrjäntäkokemukset vähentävät luottamusta viranomaisia kohtaan. Tutkimuksen mukaan maahanmuuttajien kielteiset kokemukset liittyvät palvelujärjestelmän monimutkaisuuteen ja koordinoimattomuuteen sekä viranomaisten kiireeseen ja ennakkoluuloihin. Palvelujen saatavuus jää usein maahanmuuttajille epäselväksi. Tällöin haasteena on korjata molemminpuoliset väärinkäsitykset, ennakkoluulot ja puutteelliset tiedot. Peltolan ja Metson (2008) mukaan tyydyttämättömiä palvelutarpeita on todettu olevan lukutaidottomilla maahanmuuttajalla sekä niillä, joilla on oppimisvaikeuksia. Pohjanpään (2003) mukaan Suomessa maahanmuuttajat ovat olleet pääosin tyytyväisiä saamiinsa terveys- ja sosiaalipalveluihin. (Malin & Anis 2013, 152, 155-156.)

Monien maahanmuuttajien lähtömaissa ei ole sosiaalipalveluja, joten palveluiden idea ja käytännöt ovat heille tuntemattomia (Malin & Anis 2013, 156). Palola & Parpo (2011, 67) toteavat, että saadakseen tarvitsemansa palvelun asiakkaan pitää olla erityisen aktiivinen ja sosiaalisesti toimintakykyinen. Ne, joilla ei ole voimia

tai kykyjä puolustaa oikeuksiaan ja hakea tarmokkaasti palveluita, voivat jäädä vaille palveluja ja pudota järjestelmän ulkopuolelle. Palveluiden antajilla on taipumus tulkita maahanmuuttaja-asiakkaiden tilanteita eri tavoin kuin kantaväestön tilanteita. Näissä tulkinnoissa asiakkaan todelliset ongelmat saattavat jäädä tunnistamatta ja niihin reagoidaan turhankin herkästi. Toisaalta vaarana on, että vakavat ongelmat sivutetaan, koska niitä pidetään vain erilaisen kulttuurin tapoina. Tällainen kohtelu voi syrjäyttää maahanmuuttajan tarvitsemastaan palveluista. Maahanmuuttajat voivat helposti jäädä pitkäaikaisiksi asiakkaiksi ja leimautua autettaviksi, jos heidän itsenäistä selviytymistään ei tueta alusta pitäen. (Malin & Anis 2013, 156-157.)

Maahanmuuttajan kotoutumista alkuvaiheessa tukevat ja edistävät palvelut on määritelty kotouttamislaisissa. Maahanmuuttajalla on oikeus kotoutumissuunnitelmaan, joka laaditaan yhdessä työvoimahallinnon tai sosiaalitoimen kanssa. Laki kotoutumisen edistämisestä astui voimaan vuonna 2011 korvaamaan lain maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (L 493/1999). Uudessa laissa kotoutumisen edistämisestä kotoutumispalvelut ovat kaikkien Suomeen muuttavien käytettävissä - ei siis ainoastaan pakolaisille ja paaluimmuuttajille, vaan myös työhön ja avioliiton kautta tuulleille. Lakimuutoksen myötä kaikille maahanmuuttajille tarjotaan perustietoa yhteiskunnasta ja palveluohjausta. Lain tarkoituksena on edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja myönteistä vuorovaikutusta sekä maahanmuuttajien mahdollisuuksia aktiiviseen osallistumiseen. (L 30.12.2010/1386.)

Maahanmuuttajien keskimääräistä suurempi todennäköisyys kuulua huono-osaisten joukkoon on yleisesti tunnistettu ongelma Suomessa. Maahanmuuttajien huono-osaisuus on monen tekijän summa, johon vaikuttavat niin yksilöiden ominaisuudet ja taustat kuin myös yhteiskunnan rakenteet, sosiaalinen konteksti ja rasismi. (Markkanen 2010, 141.) Etninen syrjintä tulomaassa vaarantaa maahanmuuttajan terveyden ja voi estää hänen kouluttautumisen ja pääsynsä työhön. Erityisesti maahanmuuttajanaiset kokevat paljon stressiä, mikä johtuu rasisen väkivallan pelosta, yhteiskunnan kielteisestä asenneilmapiiristä, työelämän ulkopuolella olemisesta ja huonosta suomen kielen taidosta. (Malin & Anis 2013, 146, 152.)

4.3 Työllistyminen ja työmarkkina-asema

Maahanmuuttajaväestön joukossa työllisten osuus on pysytellyt merkittävästi koko väestöä alemmalla tasolla. Työllistymisen onnistuessaakin sitä usein leimaavat väliaikaisuus, vajaatyöllisyys sekä työllisyys-, koulutus- ja työttömyysjaksojen vuorottelu. (Peltola 2010, 71; Häkkinen & Mattila 2011, 60.) Erityisesti pakolais- ja turvapaikanhakutaustaisiin on liitetty erilaisia sosiaalisia ongelmia, ja esimerkiksi heidän työllisyytensä on usein muita ryhmiä heikompi. Osa heistä onkin lähtökohtaisesti haavoittuvassa asemassa terveydentilansa vuoksi, sillä lähtömaassa tai matkalla koetut kärsimykset ovat heikentäneet heidän terveyttään ja toimintakykyään. (Martikainen & Haikola 2010, 23; Malin & Anis 2013, 146; Häkkinen & Mattila 2011, 60-61.) On todettu, että länsimaiden ulkopuolelta tulleet maahanmuuttajataustaiset perheet ovat usein taloudellisesti heikossa asemassa ja kärsivät työllistymisongelmista (Peltola 2010, 68).

Maahanmuuttajien työllisyys reagoi muuta työvoimaa herkemmin taloudellisiin muutoksiin. Kun yleinen työllisyystilanne paranee, ajan mittaan helpottuu myös maahanmuuttajien työllisyystilanne. Kun taas työttömyys lisääntyy talouskehityksen vuoksi, kärsii usein myös maahanmuuttajien työllisyys. Vielä 1990-luvulla maahanmuuttajien kiinnittyminen Suomen työmarkkinoille oli hyvin heikkoa. 2000-luvulla heidän työmarkkina-asemansa on kohentunut jonkin verran talouden suhdanteiden parantuessa. (Häkkinen & Mattila 2011, 60.) Tutkimuksien mukaan maassaoloaika vaikuttaa huomattavasti maahanmuuttajien työmarkkina-asemaan. Maahanmuuttajien työllisyystilanne kaupunkiseuduilla on parempi kuin muualla Suomessa. (Forsander 2013, 240, 242.)

Gans (2009) tuo esille että aikuisille maahanmuuttajille maahanmuutto tarkoittaa sosiaalisen statuksen ja myös elintason laskua. Läheskään aina he eivät onnistu työllistymään koulutustaan tai aiempaa ammattiaan vastaaviin tehtäviin vastaanotavassa yhteiskunnassa. Entisissä kotimaissa heidän asemansa oli ollut erilainen. Valtaosa heistä oli suhteellisen hyvin koulutettuja ja/tai heillä oli ollut työura; osa tuli varsin hyvin toimeentulevista perheistä. (Peltola 2010, 72, 79.) Rintala-Rasmus ja Giorgiani (2007) tuovat esille, että muuton myötä maahanmuuttajan taloudellinen tilanne voi kohentua, jolloin hän voi hyvin verrattuna elämäntilanteeseen enti-

sessä kotimaassa. Esimerkiksi kehitysmaasta Suomeen muuttanut ja uuteen ammattiin kouluttautunut pitää uutta ammatiaan edellistä parempana. (Malin & Anis 2013, 151). Suomessa tutkintonsa suorittaneiden maahanmuuttajien työmarkkina-asema on jonkin verran parempi verrattuna niihin, jotka ovat suorittaneet tutkintonsa ulkomailla (Forsander 2013, 233).

Maahanmuuttajien työmarkkina-asemaan vaikuttaa myös se, kohdellaanko heitä työmarkkinoilla yhdenvertaisesti. Maahanmuuttajien yhteiskunnallisen aseman tutkimuksessa syrjintä ja siihen joskus liittyvä rasismi ovat olleet keskeisiä aihepiirejä. Syrjinnällä tarkoitetaan ihmisten asettamista eriarvoiseen asemaan perusteilla, jotka eivät ole hyväksyttävissä. Työelämässä tämä tarkoittaa sitä, että työnhakijalta voidaan vaatia vain sellaisia ominaisuuksia, joilla on merkitystä työtehtävien suorittamisessa. Syrjintää on tällöin työnhakijoiden asettaminen keskenään eri asemaan esimerkiksi iän, sukupuolen tai etnisen taustan perustella. Työntajan on helppo vedota puutteisiin työnhakijan koulutuksessa tai kielitaidossa, vaikka puutteet eivät ole työllistämättä jättämisen varsinainen syy. Työnhakijalta saatetaan vaatia täydellistä kielitaitoa ilman selitystä tarkemmin, mitä täydellisellä kielitaidolla tarkoitetaan. (Forsander 2013, 236.)

Ahmadin (2005) mukaan maahanmuuttajataustaisen väestön työllistymisongelmia ja alhaista asemaa työmarkkinoilla ei voida selittää ainoastaan kielitaidon tai kulttuurisen kompetenssin puutteilla, vaan kysymys on työmarkkinoiden syrjivistä käytännöistä, jotka sulkevat tietyt ryhmät tiettyjen työpaikkojen ja sitten yhteiskunnallisten asemien ulkopuolelle (Peltola 2010, 79). Tutkimukset osoittavat pelkästään ihonväri tai sukunimi voi estää työllistymiseen Suomessa. Esimerkiksi henkilön, jolla on venäjänkielinen nimi, piti lähettää kolme kertaa enemmän hakemuksia tulakseen kutsutuksi haastatteluun kuin henkilön, jolla on suomenkielinen nimi. (Martikainen & Haikola 2010, 18-19; Forsander 2013, 237.)

Kaikki maahanmuuttajat eivät ole samalla viivalla. Eri maista tuleviin henkilöihin, eri uskontoihin kuuluviin ja ulkonäöltään erilaisiin ihmisiin suhtaudutaan usein eri tavalla. (Forsander 2013, 238.) Myönteisimmin suhtaudutaan kulttuurisesti läheisemmistä, korkean elintason maista tuleviin maahanmuuttajiin. Suhtautuminen on

varauksellisempaa Suomea köyhemmistä maista tuleviin, ulkonäöltään ja kulttuuriltaan suomalaisista erottuviin maahanmuuttajiin. (Häkkinen&Mattila 2011, 61.)

Palvelualojen ja teollisuuden matalapalkkaiset, vähän koulutusta vaativat työt työllistävät paljon maahanmuuttajia (Forsander 2013, 224; Häkkinen & Mattila 2011, 68). Erityisesti kehitysmaista tulleita maahanmuuttajia saatetaan käyttää sisääntuloammateissa, joissa palkat ovat matalia ja työolot huonot. Kataisen (2009) mukaan samasta työstäkin maahanmuuttajataustaiset saavat keskimäärin vähemmän palkkaa kuin kantaväestö (Malin & Anis 2013, 147, 149). Suurin ammattiryhmä, jolle työvoimatoimistot myönsivät luvan, ovat puutarhatyöntekijät, lähinnä mansikanpoimijat. Seuraavaksi suurimmat ammattialat ovat maataloustyöntekijät ja kuljetustyöntekijät. Esimerkiksi maatalouden sesonkitöihin ei enää saada kantaväestöön kuuluvia työntekijöitä, koska työ koetaan raskaaksi ja huonosti palkatuksi. Viime vuosina ravintola- ja siivousala ovat leimautuneet yhä selkeämmin maahanmuuttaja-aloiksi. Toisaalta maahanmuuttajia työskentelee paljon myös korkeaa koulutusta vaativissa tietotekniikan asiantuntijatehtävissä. (Davydova 2012, 79; Forsander 2013, 225–226.)

Tutkimuksen mukaan maahanmuuttajat toimivat yrittäjinä suhteellisesti useammin kuin koko väestö. Joronen (2012) tuo esille, että maahanmuuttajat ovat valmiimpia ottamaan ja sietämään riskejä kuin muut. Heillä on usein muuta väestöä enemmän työllistymisvaikeuksia, ja joillekin yrittäjäyys voi olla ainut keino turvata perheen toimeentulo. (Forsander 2013, 227–228.) Esimerkiksi tutkimuksen mukaan turkkilaisille ravintolayrittäjille tärkeä syy yrityksen perustamiseen olivat työmarkkinoilla kohdatut ongelmat (Wahlbeck 2010, 42). Kaikista ulkomaalaisista yrittäjistä Suomessa yli 40 prosenttia oli venäläisiä, virolaisia ja turkkilaisia. Myös Irakista, Iranista ja Thaimaasta muuttaneiden joukossa oli suhteellisesti paljon yrittäjiä. (Lith 2011, 13–15.)

Perustuslain mukaan Suomessa asuvan henkilön sosiaalisia oikeuksia ovat oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon sekä oikeus toimeentuloturvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana. Maassa muulla kuin tilapäisellä oleskeluluvalla asuvilla ja kansalaisuuden saaneilla maahanmuuttajilla on nämä perusoikeudet. Ongelmallista onkin, jos henkilö on saanut tilapäi-

sen oleskeluluvan työn perusteella alle vuodeksi ja hän joutuu työttömäksi eikä kuulu työttömyyskassaan. Silloin hänellä ei ole oikeutta välttämättömään toimeentulotukeen. (Malin & Anis 2013, 144.)

4.4 Sosiaaliset verkostot ja sosiaaliset suhteet

Maahanmuuttajille muutto uuteen yhteiskuntaan aiheuttaa myös sosiaalisen las-
kun. Aiempien sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen vaikeutuu muuton jälkeen. Lä-
hes jokainen maasta toiseen muuttanut kokee menetyksiä sosiaalisissa suhteissa.
Suhdeverkostot pitää luoda uudelleen, kun osa läheisistä jää kotimaahan. Vaikka
sukulaisuus- ja ystävyyskontakteja voidaan edelleen ylläpitää virtuaalisesti, konk-
reettinen kontakti puuttuu. Maahanmuuttajilla on usein laajoja, eri maihin ulottavia
ihmissuhdeverkostoja, joita on helppo pitää yllä nykyteknologian avulla. (Alitolppa-
Niitamo 2010, 58; Peltola 2010, 66; Malin & Anis 2013, 154.) Monille maahan-
muuttajille samaan yhteisöön kuuluvat ihmiset muodostavat sosiaalisen verkoston,
johon he voivat turvata (Forsander 2013, 234).

Useilla maahanmuuttajilla ei ole laajan perheen ja ystävien tarjoamaa sosiaalista
ja emotionaalista tukiverkostoa ainakaan alkuvaiheessa. Perhe on läheisin sosiaa-
linen verkosto ja keskeinen resurssien lähde, joka tukee perheen ja sen yksittäis-
ten jäsenten hyvinvointia. Perheen tai läheisten kanssa muuttaminen edistääkin
maahanmuuttajan hyvinvointia. Vaikeissa elämäntilanteissa tukiverkostojen puut-
tuminen voi johtaa myös sosiaaliseen eristäytymiseen ja stressikokemukseen.
Etenkin yhteisöllisyyttä korostavista kulttuureista muuttaneet ovat tottuneet vai-
keissa elämäntilanteissa tukeutumaan omiin sukulaisverkostoihinsa enemmän
kuin yhteiskunnan tarjoamiin tukipalveluihin. (Alitolppa- Niitamo 2010, 58; Peltola
2010, 66.)

Oma etninen ryhmä on tärkeä sosiaalinen verkosto maahanmuuttajille. ”Etniseksi
ryhmäksi” kutsutaan usein vierasta, yleensä kaukaa tulevaa ryhmää, joka poikke-
aa enemmistöryhmästä. Omassa etnisessä ryhmässä voi puhua äidinkieltä ja viet-
tää aikaansa kuten kotimaassa on totuttu. Ihmisillä on samoja kokemuksia ja sama
kulttuuri. (Räty 2002, 44,112.) Pehkosen (2006) mukaan etniset yhteisöt antavat

uusille maahanmuuttajille tärkeää sosiaalista tukea, vaikka ne ovatkin Suomessa varsin pieniä. Etniset yhteisöt tukevat jäsentensä kulttuurista identiteettiä sekä luovat suhteita muihin yhteisöihin ja uuteen asuinmaahan. (Malin & Anis 2013, 154.) Kauemmin maassa olleet ovat kuitenkin maahanmuuttajalle hyvä tuki ja turva. He ovat omakohtaisesti kokeneet sopeutumisen ongelmat ja tietävät, mitkä asiat koetaan erilaiseksi uudessa kotimaassa. He voivat omalla kielellään kertoa uuden kotimaan tavoista ja toiminnasta. Pahimmassa tapauksessa maahanmuuttajalla ei ole yhtään saman kulttuurin edustajaa omassa toimintaympäristössään. (Alitolppa-Niitamo 1994, 184; Rätty 112.)

Maahanmuuttaja on helppo nähdä yksinäisenä, seuran ja tuen tarpeessa olevana ihmisenä. Yksinäisyys luonnollisesti kuuluu maahanmuuttoon. Alkuvaiheessa yksinäisyys voidaan nähdä terveeksi tunteeksi, joka ilmestyy objektiivisista syistä. Myöhemmin se voi muuttua, hävitä kokonaan tai voimistua vaaralliseksi. Ihmisen henkisessä maisemassa yksinäisyys sijoittuu kahden kulttuurin välille. Yksinäisyyden laatu muuttuu ajan myötä. (Kopylova 2011, 122; 129.)

Maahanmuuttajalle on vaikea päästä sisälle suomalaiseen yhteiskuntaan ja elämään. Kontaktien solmiminen ja ystävystyminen suomalaisten kanssa on vaikeaa, ja maahanmuuttajat eristäytyvät omiin kulttuuriyhteisöihinsä. Sosiaalisen verkoston puute ja kielitaidottomuus lisäävät yksinäisyyden tunnetta. Monella ikääntyvällä maahanmuuttajalla puuttuu sosiaalinen verkosto kokonaan. (Linderborg 2008, 27; Mikkonen 2005, 63.) Pehkosen (2006) mukaan sosiaalinen kanssakäyminen ja ihmissuhteet kantaväestön kanssa auttavat maahanmuuttajaa kotoutumaan uuteen kotimaahan, mikä saattaa olla helpompaa kantaväestön edustajan puolisona kuin yksin tai etnisessä vähemmistöyhteisössä (Malin & Anis 2013, 154).

Kontaktit suomalaisiin ovat maahanmuuttajalle muita kontakteja hyödyllisempiä, koska ne tarjoavat laajemman kosketuspinnan yhteiskunnan eri osa-alueisiin. Suomalaiset tuntevat suomalaisen yhteiskunnan ja voivat välittää tietoa esimerkiksi vapaista työpaikoista paremmin kuin toiset maahanmuuttajat. Etnisistä verkostoista on hyötyä alussa, kun ne tarjoavat tukea ja tietoa paikallisista työmarkkinoista. Ajan mittaan ne voivat muodostua liikkuvuuden esteeksi, kun taas laajemmat

sosiaaliset verkostot edistävät paremmin työelämään kotoutumista. (Forsander 2013, 235.)

4.5 Uuden kielen oppiminen ja oman äidin kielen säilyttäminen

Kieli on vuorovaikutuksen, ajattelun, ymmärtämisen ja oppimisen väline. Kieli on myös välttämätön toiminnanohjauksen kannalta, ja sillä on suuri merkitys tunteiden ja käyttäytymisen säätelyssä. (Kuukka & Agge 2009, 99.) Kieli on osa ihmisen identiteettiä, johon liittyy paljon tunteita ja arvoja. Kielien oppiminen ei ole vain sitä, että pystyy kommunikoimaan vain viranomaisten kanssa tai hoitotilanteessa. Kielellä on myös sosiaalinen funktio. Uuden kielen oppimisen vaikeudet huonontavat itsetuntoa ja estävät sopeutumista uuteen ympäristöön. (Linderborg 2008, 27.) Lisäksi kieli on väylä toisen kulttuurin oppimiseen ja ymmärtämiseen (Vartia ym. 2007, 66).

Maahanmuuttajien suurimpina ongelmina pidetään yleensä kieliongelmia (Liebkind ym. 2004, 163). Suomeen muuttaneiden suomen kielen taito vaihtelee eri maahanmuuttajaryhmissä. Miten oppia uutta kieltä riittävästi ja pitää samalla yllä omaa kieltä? Se riippuu maahanmuuttajan lähtökohdista, minkä ikäisenä ja mistä syystä sekä millaisesta yhteisöstä, sosiaalisesta asemasta ja elämäntilanteesta maahan muutettu. (Latomaa, Pöyhönen, Suni & Tarnanen 2013, 164.) Myös kielitaito kehittyy, kun maassa asumisaika kasvaa. Kielen oppimiseksi tarvitaan koulutusta, motivaatiota ja tilaisuuksia harjoitella uutta kieltä. (Ellis 2008, 485; Pavlenko 2002, 280.)

Osa maahanmuuttajista on opiskellut tai osannut suomea ainakin jonkin verran jo tänne muuttaessaan. Tutkimuksen mukaan 40 % Virosta ja Venäjältä tulleista oli opiskellut suomea tai ruotsia ennen Suomeen tuloaan. Valtaosa maahanmuuttajista oppii suomea kuitenkin vasta täällä. Virolaisten suomen kielen taito on selvästi muita ryhmiä parempi, kun taas vietnamilaisilla muita huonompi. (Vartia ym. 2007, 67.) Myös avioituminen suomalaisen kanssa antaa maahanmuuttajalle paremmat mahdollisuudet oppia kieltä kuin jonkin muun syyn vuoksi Suomeen tulo (Säävälä 2011, 23). Suomen kielen taito ei pääse kehittymään myöskään silloin, jos kom-

munikointikieleksi kahden kulttuurin avioliitoissa vakiintuu jokin muu kieli, esimerkiksi englanti (Parvinen, Helli-Kaumaz & Kaikkonen 2005, 135). Suomen kielen kirjoitustaito on maahanmuuttajilla huomattavasti heikompi kuin suomen kielen suullinen taito (Liebkind ym. 2004, 163).

lääkäimillä maahanmuuttajilla ei ole samanlaisia kielenoppimismahdollisuuksia kuin nuoremmilla. Vaivalla opitun kielen käyttömahdollisuudet ovat pienet. Opittu taito rapistuu ja lopulta unohtuu, kun opittua ei pääse käyttämään. Usein sosiaaliset kontaktit tapahtuvat vain oman perheen piirissä tai omassa etnisessä ryhmässä äidinkielellä. Kontaktit perheen ulkopuolella hoituvat lasten tai lastenlasten avulla. Ulkopuoliset kontaktit voivat myös puuttua kokonaan. Esimerkiksi eläkeikäiset inkerinsuomalaiset paluumuuttajat eivät välttämättä pysty asioimaan viranomaisien kanssa suomen kielillä. He myös kaipaavat venäjänkielistä seuraa. Monet maahanmuuttajat, varsinkin pakolaisena maahan saapuneet, saattavat olla lukuja kirjoitustaidottomia, mikä vaikeuttaa uuden kielen oppimista. (Linderborg 2008, 27–28.)

Kielenoppimisen vaikeus ja hitaus vaikuttavat maahanmuuttajan koko elämään Suomessa. Arkielämä ei ole helppoa ilman peruskielitaitoa. Maahanmuuttaja ei pääse ammatilliseen koulutukseen ennen kuin hänellä on riittävästi kielitaitoa. Myös työnsaaminen ilman kielitaitoa on melkein mahdotonta. (Peltoniemi 2009, 158.) Kielenoppiminen on elinikäinen prosessi. Kieltä opitaan sekä koulutuksessa että vapaa-ajalla. Kielitaito kehittyy yksilöllisesti ja sen kehittymiseen vaikuttavat monenlaiset tekijät. Kielitaidon osa-alueet kehittyvät eri tahtiin sen mukaan, millaisissa kielenkäyttötilanteissa henkilö toimii arjessaan. Yksi ymmärtää paremmin kuin puhuu, ja toiselle puhuminen on helpompaa kuin kirjoittaminen. (Latomaa ym., 2013, 168.)

Kotoutumiskoulutuksen tavoitteena on antaa aikuiselle maahanmuuttajalle sellaiset kielelliset, yhteiskunnalliset, kulttuuriset ja elämänhallintaan liittyvät valmiudet, joiden avulla hän pystyy selviytymään jokapäiväisessä elämässä, toimimaan työelämässä ja hakeutumaan jatko-opintoihin. Erityisesti pyritään vahvistamaan kotoutumiskoulutuksen ja siihen sisältyvän kielikoulutuksen yhteyttä työelämään. (Opetushallitus 2012.) Suomessa aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutus

on tavallisesti työvoimapolitiittista aikuiskoulutusta, jota tarjoavat aikuiskoulutusorganisaatiot (Latomaa ym., 2013, 173, 175).

Kielitaidon kehittyminen on yhteisöllinen prosessi ja vaatii aina osallistumista kieliyhteisön elämään. Kielellä avataan ovia yhteisöihin, koulutukseen ja työelämään. Pitkä opiskelu maassa edistää kielitaidon kehittymistä, mutta ei takaa erinomaista taitotasoa. Monen on vaikea hyväksyä, että oma subjektiivinen kokemus kielitaidosta ja pitkä maassaoloaika eivät automaattisesti tarkoita erinomaista kielitaitoa. Kun kielitaito kehittyy sujuvaksi ja riittäväksi asioiden hoitoon, ympäristön palaute on yleensä myönteistä. Perhoniemen ja Jasinskaja-Lahden (2006) tutkimuksessa on havaittu, että maahanmuuttajien omien kokemusten mukaan suomen taidon kehittyminen melko hyvälle tasolle vie keskimäärin yli kymmenen vuotta (Latomaa ym., 2013, 178, 180–181, 183).

Suomalaisessa yhteiskunnassa maahanmuuttajat ovat kuitenkin alttiita jäämään yhteisöjen ulkopuolelle. Yhteisöjen ulkoreunalle eivät kuitenkaan jää vain ne maahanmuuttajat, jotka toimivat lähinnä omankielisissä yhteisöissään ja perhepiirissään. Myös esimerkiksi yliopistoissa ja kansainvälisissä, englantia kielenä käyttävissä yrityksissä työskentelevät ihmiset kokevat usein jäävänsä sivullisiksi etenkin epävirallisessa vuorovaikutuksessa. Vaikka ilman suomen taitoakin on mahdollista työllistyä asiantuntijatehtäviin, työyhteisön sisään pääseminen ja uralla eteneminen saattavat vaatia korkeaa taitotason osoittamista suomen kielessä. (Latomaa ym., 2013, 182; Forsander 2013, 231.)

Joillekin maahanmuuttajille oman äidinkielen säilyttäminen on itsestään selvää ja he haluavat puhua äidinkieltään esimerkiksi lapsilleen, jotta nämäkin oppisivat vanhempiansa kielen. Äidinkieli koetaan tärkeäksi osaksi omaa kulttuuriperintöä ja identiteettiä. Äidinkieli on niin sanottu tunnekieli, jolla omat tunteet ja ajatukset osataan ilmaista täsmällisimmin ja spontaanimminkin. (Alitolppa-Niitamo 1994, 40–41.) Useat tutkimukset kertovat siitä, että sukupolvella ja maahanmuuttoikäällä on merkitystä sekä oman äidinkielen ylläpitämisessä että uuden kielen oppimisessa. Oman äidinkielen taito säilyy sitä varmemmin, mitä vanhempana yksilö on muuttanut maahan. Vastaavasti, mitä nuorempana maahanmuuttaja on alkanut oppia uutta kieltä, sitä paremmin hän sitä myös osaa. (Latomaa & Suni 2010, 167.)

5 SOPEUTUMINEN UUTEEN KULTTUURIN

Maahanmuuttajan sopeutuminen uuteen kulttuuriin alkaa, kun hän tulee uuteen maahan. Kulttuuria on laajasti käsitettynä kaikki, minkä keskellä ihminen elää ja toimii jokapäiväisessä elämässään. Maahanmuuttaja joutuu omaksumaan uutta kulttuuria, koska on pakko toimia jonkin verran uuden kulttuurin mukaan, jos haluaa, että jokapäiväiset aiasat tulevat hoidetuksi. Uuden kulttuurin sisäistäminen on yksilöllinen ja mahdollisesti pitkä prosessi. Muutosprosessin kuuluu kulttuurisen sopeutumisen eri vaiheita. Tässä luvussa määrittelen tarkemmin kulttuurin käsitettä sekä sopeutumisprosessin vaiheita. Sopeutuminen tarkoittaa myös kulttuuria, minkä takia on tärkeää käsitellä kulttuurin käsitettä. Haluan korostaa, ettei maahanmuuttaja muuta vain uuteen maahan, vaan myös täysin uuteen kulttuuriympäristöön.

5.1 Kulttuuri käsitteenä

"Heillä on erilainen kulttuuri", sanotaan tilanteissa, joissa törmätään erilaiseen elämäntyyliin ja ajattelutapaan. Kun ollaan vaikkapa etelänmatkalla, erilaisuus on kiehtovaa ja odotettuakin, mutta kun sitä tapaa naapurissa tai työpaikalla, tilanne on haastavampi. Itselle vieraan kulttuurin normien ymmärtäminen koetaan usein vaikeaksi. Koska ihminen vaistomaisesti toimii sisäistämänsä oman kulttuurin arvojen ja käyttäytymissääntöjen mukaisesti, hän voi joutua vieraassa kulttuurissa halveksituksi, kun toimii oman kulttuurinsa normien mukaan. (Pollari & Koppinen 2011, 17-18.)

Gore (2007) kuvaa kulttuurikäsitettä jäävuorena. Se kulttuuri, jonka näemme, kuulemme, tunnemme ja maistamme, on vain jäävuoren huippu. Kun ihminen puhuu vierasta kieltä, syö erilaista ruokaa tai pukeutuu eri tavalla, puhutaan objektiivisestä kulttuurista. Kuitenkin kaiken tuon fyysinen kokemuksen takana ihmiset voivat olla myös erilaisia vähemmän ilmeisellä tavalla, kuten asenteissa, uskomuksissa ja arvoissa. Tätä puolta kulttuurista kutsutaan subjektiiviseksi kulttuuriksi. Kulttuurikäsitettä tässä mielessä Gore vertaa meressä kelluvan jäävuoreen: jäävuoreen

kärki, jonka näemme, on objektiivinen kulttuuri, mutta pinnan alla on paljon suurempi osa jäävuorta, joka tukee jäävuoren huippua. Nähdäksemme piilossa olevan osan kulttuurista jäävuorta meidän pitää sukeltaa pinnan alle. (Gore 2007, 38-39.)

Kulttuuri on yksi vaikuttava tekijä ihmisten elämässä. Kulttuuri on laaja käsite. Alitolppa-Niitamon mukaan (1994, 18–19) kulttuuri tarkoittaa kaikkia niitä asioita, joita ihmiset ja kansat ovat oppineet historiansa aikana tekemään, arvostamaan, joihin he ovat oppineet uskomaan ja joista he ovat oppineet nauttimaan. Kulttuuri on myös tapa ajatella, tuntea ja reagoida. Tämä tapa on opittu, ja sitä siirretään seuraaville sukupolville. Kulttuuria ovat ihmisten elämäntapa, uskomukset, moraalikäsitteet, lait ja tottumukset, joita ihminen on yhteisönsä jäsenenä omaksunut. Kulttuuria ovat myös ruoka ja vaatteet, samoin kuin asenteet elämään ja kuolemaan, avioliittoon, naisen ja miehen rooleihin, lapsiin ja vanhuksiin, luontoon ja maailmankaikkeuteen. Kulttuuri opitaan sosialisoinnin kautta. Olennainen osa kulttuuria muodostuu kuitenkin perinteisistä mielipiteistä tai ajatuksista ja erityisesti niihin liittyvistä arvoista. (Räty 2002, 42–44.)

Kulttuuri ei myöskään ole yhtenäinen tai kaikkien tiettyyn ryhmään tai etniseen yhteisöön kuuluvien jakama, vaan vaihteleva ja jatkuvasti haastamisen alla oleva ilmiö (Keskinen & Vuori 2012, 17). Kulttuurin olemassaoloa ja vaikutusta ei huomata arkielämässä. Se havaitaan yleensä silloin, kun toisesta kulttuurista saapuu henkilö, jonka jokin tapa poikkeaa ”normaalista” kaavasta. Vaikka kulttuuri juontaa tapansa ja piirteensä kaukaa historiasta, se on samalla jatkuvasti muokkautuva tila, johon ihmisten on mukauduttava. Nykymaailmassa lisääntynyt matkustaminen ja maasta muuttaminen on lisännyt monikulttuurisuutta ja sekoittanut kulttuureja keskenään. (Räty 2002, 42 – 44.)

5.2 Sopeutumiskriisi ja sen vaiheet

Sopeutusprosessi ei etene suoraviivaisesti. Siihen vaikuttavat useat erilliset yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatason tekijät. Tällaisia ovat esimerkiksi vastaanottavan yhteiskunnan monikulttuurisuus- ja kotouttamispolitiikka, valtaväestön asenteet, ryhmän ominaisuudet sekä kulttuurietäisyys lähtömaan ja vastaanottavan maan

välillä. Nämä tekijät vaikuttavat toisiinsa ja muuttuvat ajan kuluessa. (Alitolppa - Niitamo 2010, 46.)

Maasta toiseen muuttaminen vaati aina sopeutumista ja monenlaisia selviytymiskeinoja (Kokkonen 2010, 13). Sopeutuminen uuteen yhteiskuntaan on yksilöllinen ja mahdollisesti pitkä prosessi, jolla ei ole selkeää alku- eikä loppupistettä. Se rakentuu kaikista niistä kontakteista, joita maahanmuuttajalla on suomalaisen yhteiskunnan instituutioihin, yhteisöihin ja ihmisiin, ja joihin vaikuttavat yksilön itsensä lisäksi hänen kulttuuritaustansa sekä suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevat asenteet. Selviytyäkseen yksilö tarvitsee omien sisäisten voimavarojensa lisäksi sosiaalista tukea. (Mammon 2010, 10; Vuori 2012, 235.)

Sopeutumiseen vaikuttavat siis monet tekijät. Jokainen ihminen on yksilö, joka reagoi ja kokee muuton omalla tavallaan. Toiselle uuden kulttuurin omaksuminen voi olla erityisen hankalaa ja aiheuttaa avuttomuuden kokemista. Uuteen maahanmuuttamisessa joutuu kuitenkin opettelemaan uuden kulttuurin asenteet, arvotukset, tavat ja uuden kielen. Lähtötilanne vaikuttaa sopeutumiseen. Vapaaehtoisesti muuttaneen ja muuttoon valmistautuneen on usein helpompi sopeutua. Avoimen ja joustavan ihmisen on aina helpompi sopeutua. Sopeutuminen on helpompaa, jos lähtömaan kulttuuri on hyvin samankaltainen kuin suomalainen kulttuuri. Merkittävää on myös, millaisen vastaanoton maahanmuuttaja saa uudessa maassa ja kuinka hyväksytyksi hän itsensä kokee. Vanhuksille muutto saattaa olla hyvin vaikea. (Räty 2002, 120–121.) Chunin (2006) tutkimuksen mukaan aikuisena maahan muuttaneen perusarvot, jotka liittyivät perheeseen, eivät juuri muuttuneet maassa vietettyjen vuosien kuluessa. Myös Phinney (2000) tuo esille, että kulttuurinen muutos tapahtuu nopeammin ja selvemmin ihmisten julkisen elämän muodossa kuin yksityis- ja perhe-elämässä. (Alitolppa-Niitamo 2010, 47.)

Vieraaseen maahan muutto on aina kriisi. Omien läheisten jättäminen, tutusta ympäristöstä luopuminen ja siirtyminen uuteen kieleen ja kulttuuriin on aina raskasta. Kaiken lisäksi maahanmuuttajan elämään voi liittyä traumaattisia kokemuksia, joita uudessa kulttuurissa ei osata edes kuvitella. Silloin mielenterveyttä vaarantavat stressitekijät ovat suuret. (Vilen ym. 2002, 238–239; Malin & Anis 2013, 159.) Sa-

maan aikaan hänen tulisi sopeutua uuteen ympäristöön ja luoda itselleen uusi sosiaalinen verkosto. (Räty 2002: 120–123.)

Maahanmuuton yhteydessä ympäristö ja elämän hallinta muuttuvat, jolloin vanhat toimintamallit eivät enää toimi. Maahanmuuttaja on joutunut elämäntilanteeseen, jossa hänen aiemmat kokemuksensa ja opitut käyttäytymismallinsa eivät enää riitä. Muutoksen paineet aiheuttavat ihmiselle kriisin. Maahanmuuttajan sopeutuminen uuteen ympäristöön tapahtuu kriisin kautta. Maahanmuuttajan sopeutumisen kriisi eroaa perinteisistä kriisimalleista siten, että se kestää kauemmin, varsinkin shokkivaihe. Myös kriisin aiheuttaneita syitä on enemmän kuin tavallisesti. Sen vuoksi sopeutumisprosessi on todella haastava ja vaikea maahanmuuttajalle. (Alitolppa-Niitamo 1994, 25 - 28.)

Kun maahan muutetaan humanitaarisista syistä, sopeutuminen uuteen kotimaahan on vaikea (Nieminen 2008, 36). Muutosprosessi on erityisen raskas pakolaisille, sillä pakoan johtavien tapahtumien keskellä heillä on harvoin aikaa etukäteen valmistautua muutokseen ja elämään uudessa ympäristössä. Pakolaisilla ei ole juurikaan mahdollisuuksia esimerkiksi uuden kielen opiskeluun ennen muuttamistaan uuteen maahan. (Kokkonen 2010, 14.) Muuttoaiällä on keskeinen vaikutus siihen, millaiseen yhteiskunnalliseen asemaan maahanmuuttaja joutuu maahan tullessaan. Se vaikuttaa sosiaalisten suhteiden muotoutumiseen, työuraan ja kielitaitoon. Kielen oppiminen on sitä vaikeampaa, mitä vanhempi muuttaja on. Myös muut sopeutumisen haasteet kasvavat iän myötä. (Martikainen & Haikkola 2010, 12-13.)

Ruotsalaisten tutkija-psykologien Bravon ja Lönnbackin (1997) mukaan muutosten kokemus voi olla erittäin hajaannuttava muuton jälkeisten ensimmäisten vuosien aikana. Uudessa ja itselleen tuntemattomassa yhteiskunnassa uuteen maahan muuttaneet ovat hämmentyneitä ja voimattomia. Tämä kokemus vaikuttaa usein heidän vanhemmuuteensa. Heidän mukaansa maahanmuutto ja sopeutumisprosessi ovat jo itsessään stressaavia prosesseja. (Alitolppa-Niitamo 2010, 57–58.) Sopeutumisprosessin vaiheet kestävät eri ihmisillä eripituisen ajan. Vaiheet voivat viedä muutamista kuukausista vuosiin. Jollain kriisin läpikäyminen on elinikäinen prosessi. Joku ei välttämättä koskaan opi hallitsemaan kahta kulttuuria, kun taas

joku toinen sopeutuu kivuttomasti. Joskus muutos voi olla kuitenkin äärettömään nopea, suuri ja raju. Toiset reagoivat muutoksiin hitaasti ja toiset nopeasti. (Räty 2002, 121; Alitolppa- Niitamo 2010,60.)

Uuteen ympäristöön sopeutumista voidaan kuvata vaiheittaiseksi. Räty (2002, 121) kuvaa sopeutumisprosessin neljä eri vaihetta. *Kuherruskuukausivaiheessa* ihminen on kiinnostunut uudesta ympäristöstä, ja ympäristön uutuus tuntuu hyvältä. Hän suhtautuu optimistisesti mahdollisuuksiinsa uudessa maassa ja uskoo oppivansa kielen nopeasti. Pakolaisena maahan tullut kokee tyytyväisyyttä sen johdosta, että on päässyt turvalliseen ympäristöön. Hän saattaa myös unohtaa ikävät muistot ja tunteet. *Torjuntavaiheessa* ihminen suhtautuu vihamielisesti uuteen kulttuuriin. Hän on turhautunut uuden elämän aloittamisen hankaluuksista. Silloin oma kulttuuri näyttää paremmalta, ja hän hakee siitä turvaa. Hän tajuaa että hän on ja tulee aina olemaan maahanmuuttaja. *Tasapainonhakuvaiheessa* jännitystila laskee, ihminen hyväksyy uudet elämäntilanteet. Hän keksii uusia keinoja selviytyäkseen uudessa ympäristössä. Tunteet eivät ole enää niin yksipuolisen myönteisiä kuin alussa tai yhtä kielteisiä kuin reaktiovaiheessa. *Useamman kulttuurin hallintavaiheessa* ihminen on oppinut uuden kulttuurin tapoja ja ehtoja ja löytänyt tasapainotilan uuden ja oman kulttuurin välissä.

Birman (2006) mukaan sopeutumisprosessi edellyttää, että kulttuuriryhmien välillä on jatkuva ja välitön kontakti. Se, kenelle ja miten paljon tällaisia kontakteja muodostuu, riippuu monista eri tekijöistä. Maahanmuuttajien aikuisten kontaktit valtaväestöön muodostavat yleensä työn kautta, kun taas lasten ja nuorten kontaktit mahdollistuvat koulussa, varhaiskasvatuksessa ja harrastuksissa. Altistuminen uusille vaikutteille muuttaa aiempia käyttäytymisnormeja ja arvostuksia. Lapsen ja nuoren tapauksessa uuden yhteiskunnan ja sen kulttuuripiirin vaikutteiden hyväksyminen on vahvempaa kuin vanhemmilla. (Alitolppa- Niitamo 2010, 54.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tämän luvun tarkoituksena on esitellä, kuinka opinnäytetyöni prosessi eteni. Tässä luvussa tarkastelen tutkimukseni toteutuksen vaiheita sekä määrittelen käyttämiäni tutkimusmenetelmiä ja tutkimukseen liittyviä käsitteitä. Valitsin tutkimuskysymyksien pohjalta tutkimukseni lähestymistavaksi laadullisen tutkimuksen, koska tutkimuksen tarkoituksena oli saada selvitetyksi maahanmuuttajien omaelämäkerrallisia kokemuksia aiheesta. Laadullinen tutkimusmenetelmä on suositeltavaa, kun välineenä käytetään ihmisten omia kokemuksia ja haastatteluja.

6.1 Tutkimuksen menetelmät

Tutkimusmenetelmänä opinnäytetyössä käytin kvalitatiivista eli laadullista tutkimusotetta. Kvalitatiivinen tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon hankintaa, ja aineisto kootaan luonnollisissa tilanteissa. Lähtökohtana siinä on todellisen elämän kuvaaminen. Pääosassa on ainutlaatuinen ihminen, ja tutkimuksen avulla pyritään saamaan hänen äänensä kuuluville. Aineistoa tulee tulkita sen mukaan. Tutkijan tulee muistaa myös arvolähtökohdat. Niillä on merkitystä pyrkiesämme ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 156–157.)

Laadullista tutkimusta on määritelty myös ymmärtäväksi tutkimukseksi, koska sen tarkoituksena on ymmärtää tutkittavan ajatuksia, kokemuksia ja tunteita, sekä ymmärtää asioiden merkitys (Tuomi & Sarajärvi 2009, 28). Laadullinen tutkimus vaatii tutkijalta luovuutta ja rohkeutta lähestyä ihmisiä ja kohdata heidän ajatusmaailmansa ilman valmiita oletuksia (Koivula, Suihko & Tyrväinen 2002, 19, 29–30). Tutkimuksessani on tarkoituksena kuulla maahanmuuttajien omakohtaisia kokemuksia sopeutumisesta. Pystyn ymmärtämään paremmin tutkittavan kokemuksia ja tunteita sekä lähestymään avoimin mielin myös omien henkilökohtaisten kokemusten perustella ja olemaan voimakkaasti mukana tulkitsijana. Siinä pääsee suoraan vuorovaikutukseen ihmisen kanssa, ja ihmisen kokemukset sekä näkemykset asioista tulevat siinä paremmin esille.

Laadullisessa tutkimuksessa ei ole tavoitteena mitata tilastollisesti jotain tiettyä ilmiötä ja sen yleisyyttä yhteiskunnassa, kuten määrällisessä tutkimuksessa. Tehdävänä on vain ymmärtää ja tulkita jonkin valitun ilmiön esiintymisen syitä ja merkityksiä. Tutkijalla ei ole valmiita mittareita mukanaan, vaan hän lähtee tutustumaan ilmiöön avoimin mielin. Tutkija on voimakkaasti mukana tulkitsijana, eikä hän voi piiloutua työn aikana mittareiden taakse – niitähän ei ole. Laadullinen tutkimus on kiinnostunut enemmän laadusta kuin määrästä. Sen avulla voi päästä lähelle ja sisälle yksilön elämysmaailmaan ja tapaan antaa merkityksiä asioille. (Koivula ym. 2002, 19, 29-30.)

Laadullisella tutkimusmenetelmällä toteutetussa tutkimuksessa tutkimusaineistoa voi kerätä monella tavalla. Kaikki ihmisen tuottama materiaali kertoo jotakin niistä laaduista, joita ihmiset eläessään ovat kokeneet. (Vilkkä 2005, 100.) Laadullisen tutkimuksen yleisimmät aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. Niitä voidaan käyttää joko vaihtoehtoisina, rinnakkain tai eri tavoin yhdisteltyinä tutkittavan ongelman ja myös tutkimusresurssien mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71.)

Haastattelussa ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa, ja tämä tilanne luo mahdollisuuden suunnata tiedonhankinta itse tilanteeseen (Hirsjärvi & Hurme 2010, 34). Haastattelun etu on ennen kaikkea joustavuus. Haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymys, oikaista väärinkäsityksiä, selvittää ilmausten sanamuotoa ja käydä keskustelua tiedonantajan kanssa. Tällaista mahdollisuutta ei ole esimerkiksi postikyselyssä, jossa kaikki vastaajat saavat samanlaisen lomakkeen. Joustavuutta haastattelussa lisää myös se, että kysymykset voidaan esittää siinä järjestyksessä kuin tutkija katsoo aiheelliseksi. Lisäksi haastattelun etu on, että haastattelija voi samalla toimia myös havainnoitsijana. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.)

Valitsin aineiston keruumenetelmäksi haastattelun, koska otin huomioon kohde-ryhmän ja heidän mahdolliset kielelliset ongelmansa. Haastattelussa kysymyksen asettelua voi aina muotoilla ja tarkentaa riippuen haastateltavan suomen kielen taidosta. Myös tarvittaessa vastauksiin pystyy pyytämään selvennystä lisäkysymyksillä. Haastattelutilanteessa ollaan suorassa kasvokkaisessa vuorovaikutuk-

sessä tutkittavan kanssa, ja se on siinä mielessä ainutlaatuinen tiedonkeruumenetelmä, jonka avulla saa paremmin tietoa tutkittavan kokemuksista ja ajatuksista. Haastattelun tarkoituksena on saada mahdollisimman laajasti tietoa sopeutumisprosessin etenemisestä ja maahanmuuttajien kotoutumiseen vaikuttavista tekijöistä. Tarkasti strukturoitu haastattelulomake ei anna mahdollisuutta tarkentaviin lisäkysymyksiin, joten lomakehaastattelun toteuttaminen ei ole hyvä valinta tämän tutkimuksen toteuttamiseen. Haastattelu antaa tilaa haastateltavien omille näkemyksille, käsityksille ja tärkeinä pitämille asioille. Haastattelutavoista teemahaastattelu sopi parhaiten tutkimusasetelmaani, jossa halusin saada tarkempaa tietoa oppinäytetyöni aiheesta. Haastattelun teemoja voi muokata haastatteluittain. Kailta ei ole pakko kysyä kaikkia kysymyksiä ja kysymykset voi esittää vapaassa järjestyksessä.

Teemahaastattelu on yleisimmin käytetty tutkimushaastattelun muoto. Teemahaastattelussa tutkimusongelmasta poimitaan keskeiset aiheet tai teema-alueet, joita tutkimushaastattelussa olisi välttämätöntä tutkimusongelmaan vastaamiseksi käsitellä. Teemojen käsittelyjärjestyksellä ei ole merkitystä haastattelun aikana. Tavoitteena on, että kaikista teema-alueista vastaaja voi antaa oman kuvauksensa. (Vilka 2005, 101–102.) Teemahaastattelussa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun mukaisesti. Etukäteen valitut teemat perustuvat tutkimuksen viitekehukseen eli tutkittavasta ilmiöstä jo tiedettyyn. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.)

Oppinäytetyössäni teemahaastattelun runko tai teemat (LIITE 1) valitsin tutkimusongelmani pohjalta. Teemat liittyivät maahanmuuttajien kotoutumiskokemukseen vaikuttaviin tekijöihin, sopeutumisprosessiin sekä suomalaisen yhteiskuntaan kuulumiseen. Jokaisen teeman alle laadin tarkentavia kysymyksiä, jotka tukivat teemojen lähtökohtia. Haastatteluissa käytin samaa runkoa. Kysymysten järjestys vaihteli haastatteluittain. Pidin huolen, jotta kaikki teemat tulisivat käsitellyiksi, ja välillä palasin takaisinkin teemoihin, jotta saisin mahdollisimman paljon tietoa haastateltavilta.

Haastattelun suunnittelussa erityisesti kieleen ja käsitteisiin liittyvät ongelmat ovat keskeisiä. Jopa yksinkertaisissa tai tavallisimmissakin ilmauksissa saattaa ilmetä

epäselvyyttä. Kielellinen valmius ja kommunikaatiotyylit vaihtelevat eri sosiaali-
luokissa, ja tähän on syytä kiinnittää huomiota. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 53.)
Haastattelutilanteessa kiinnitin erityistä huomiota kieleen ja käytettyihin sanoihin,
varsinkin kun kyse on eri kulttuuritaustaisista ihmisistä. Tarvittaessa muotoilin ky-
symyksiä ymmärrettävämpään tai selkeämpään muotoon. Kaikki tämän opinnäyte-
työn haastattelut on toteutettu suomeksi. Valitut haastateltavat puhuivat hyvää tai
kohtalaista suomea. Maahanmuuttajat ymmärsivätkin kysytyt teemat, ja teemat
tulivat käsitellyiksi hyvin ja niihin tuli hyvin sisältöä. Mielestäni teemahaastattelun
käyttäminen on paras vaihtoehto tutkimuksessani, koska siinä laatimani eri teemo-
jen kysymykset tukivat hyvin opinnäytetyöni tarkoitusta ja tuottivat hyvää tulosta.

6.2 Aineiston keruu

Haastattelussa on tärkeä saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta.
Tarkoituksena on saada aineiston avulla vastauksia tutkimuskysymyksiin. Samalla
tutkijan on huolehdittava, että aineiston keruuseen ei kulu liian paljon aikaa ja ettei
se tule kalliiksi. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 58–60; Tuomi & Sarajärvi 2009, 73-74.)
Haastattelurungon kysymyksien tarkoituksena oli saada haastateltava kertomaan
avoimesti omista kokemuksistaan kotoutujana Suomessa.

Tutkimuksessani haastattelin kahdeksan maahanmuuttajaa. Haastateltavat löysin
seurakunnan kautta. Seurakunta järjestää kaikille maahanmuuttajille suunnattua
kansainvälistä toimintaa tarjotakseen heille sosiaalista sekä hengellistä tukea.
Tämä ei kuitenkin tarkoita siitä, että kaikki haastateltavat olisivat yhtenäinen ryhmä,
uskovaisia tai seurakuntaan kuuluvia. Kansainvälisen toimintaan voivat osallistua
kaikki maahanmuuttajat, riippumatta heidän uskostaan tai jäsenyydestään seura-
kunnassa. Toiminnan tavoitteita ovat yhdessä tekeminen ja kokemusten vaihtami-
nen sekä se, että maahanmuuttajat löytäisivät sosiaalisia kontakteja. Valintaan
vaikutti se, että olen osallistunut seurakunnan kansainväliseen toimintaan myös
itse; sieltä oli siten helppo valita haastateltavat ja heidät oli helppo tavoittaa.

Lisäksi haastateltavieni valintaan vaikutti vaatimus suomen kielen osaamisesta,
mikä puolestaan mahdollisesti edellytti pidempää Suomessa asumisen aikaa. Pi-

demmän ajan Suomessa asuneella on jo enemmän kokemuksia. Näin he pystyivät kuvaamaan laajemmin omaa kokemustaan ja erittelemään sopeutumisvaiheita. En myöskään rajannut haastateltavieni joukkoa koskemaan vain tiettyä ulkomalaisryhmää, koska halusin nostaa esiin mahdollisimman monipuolista kokemuksellista tietoa maahanmuuttajien kentältä.

Haastattelut olivat muodoltaan yksilöhaastatteluja, koska se sopi parhaiten haastattelujen luonteeseen. Tällöin voi paremmin keskittyä kyseessä olevaan haastateltavaan ja hänen mielipiteisiinsä teemaan liittyen, tarkentaa kysymyksiä ja välttää väärinkäsityksiä. Lisäksi huomasin, että yksilöhaastatteluissa haastateltavien ei tarvinnut ujustella vastauksissaan. Esimerkiksi, jos haastattelutilanteessa olisi ollut enemmän ihmisiä, vastaukset olisivat voineet olla suppeampia ja haastateltavia olisi saattanut jännittää. Näin on mahdollista saada haastateltavien näkökulmat ja kokemukset parhaiten esille.

Pyysin vastaajia haastatteluun henkilökohtaisesti puhelimitse; tällöin sovittiin myös haastatteluajankohta. Haastattelutapaamiset, joita oli yhteensä kahdeksan, toteutettiin elokuussa. Kuuden haastateltavan haastattelupaikkana oli haastateltavan koti, yksi haastattelu toteutui kotonani ja viimeinen julkisessa tilassa. Kaikki haastattelutilanteet sujuivat hyvin, mitään suurempia häiriötekijöitä ei ollut. Aikaa oli runsaasti käytettävissä ja haastattelutavat olivat kiireettömiä. Haastattelussa keskustelu käytiin suomeksi; kahdessa haastattelussa käytettiin suomen ohella venäjän kieltä. Kuitenkin vastaukset kysymyksin tulivat suomen kielellä, eikä minun tarvinnut kääntää aineistoa lainkaan. Haastatteluissa pyrin kaikin puolin luontevaan eteneeseen, jotta haastateltavan omat ajatukset tulisivat mahdollisimman hyvin esille. Haastattelut vaihtelivat kestoltaan puolestatoista tunnista reiluun kahteen tuntiin. Keskimäärin yksi haastattelu kesti noin puolitoista tuntia. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin.

Haastattelun alussa kerroin vielä tarkemmin opinnäytetyöstäni sekä siitä, millaiset tavoitteet minulla oli. Haastatteluissa käytin pohjana tekemääni teemahaastattelu-runkoa (LIITE 1). Haastateltaville halusin vielä korostaa, että he voisivat kertoa kokemuksistaan mahdollisimman vapaamuotoisesti ja elämäkertatyylisesti. Tämä toteutui eri tavoin eri haastatteluissa riippuen haastateltavan tyylistä kertoa koke-

muksistaan sekä myös suomen kielen taidosta. Kuitenkin jokaiselta haastateltavalta kysyin samat kysymykset, mutta tarkentavat kysymykset vaihtelivat tilanteittain. Toisissa haastatteluissa esitin tarkentavia kysymyksiä, toiset haastattelut taas etenevät enemmän kysymys-vastaus-tyylillä. Välillä sivuutin joitakin teemoja, mutta niihin palattiin myöhemmin. Alkuun kartoitin maahanmuuttajien taustatiedot ja aikaisemman elämän, ja sen jälkeen siirrettiin teemoihin. Lopuksi kysyin nykytilanteesta ja tulevaisuuden suunnitelmista. Lisäksi haastatelluilla oli mahdollisuus kertoa vapaasti omia näkemyksiään aiheeseen liittyen.

Haastattelutilanteissa korostin haastateltaville tietojen luottamuksellisuutta. Kerroin, että käsittelen heidän antamansa tiedot luottamuksellisesti ja anonyymisti, ja että haastatteluaineisto tulee ainoastaan oman tutkimukseni käyttöön. Nauhoittamiseen kysyin ja varmistin luvan vielä erikseen sekä kerroin, että haastattelun ääninauhaa eivät saa kuunnella muut, ja että tuhoan ääninauhat ja litteroinnit tämän tutkimuksen valmistuttua. Mielestäni haastattelut sujuivat hyvin, ja kaikkiin kysymiini teemoihin tuli riittävästi vastauksia.

6.3 Aineiston analyysi

Aineiston käsittelytavaksi päätin valita sisällönanalyysin. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sisällönanalyysillä tarkoitetaan pyrkimystä kuvata dokumenttien sisältöä sanallisesti. Laadullisen tutkimuksen aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä, ja analyysin tarkoitus on luoda sanallinen ja selkeä kuva tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysillä pyritään järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon. Hajanaisesta aineistosta pyritään luomaan mielekästä, selkeää ja yhtenäistä informaatiota. Aineiston analyysi perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan, jossa aineisto aluksi hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja koodataan uudelleen uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi. (Tuomi & Sarajarvi 2010, 91, 106, 108.)

Tutkimushaastattelun sisällönanalyysi etenee aineiston litteroinnista haastattelujen lukemiseen. Tekstistä etsitään vastauksia tutkimuskysymyksiin pelkistämällä tekstiä. Pelkistäminen voi olla informaation tiivistämistä tai pilkkomista osiin. Pelkistä-

misen jälkeen tutkimusaineistoa muokataan edelleen etsimällä aineistosta samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Näistä muodostetaan edelleen erilaisia luokkia. Luokittelun perusteena voi olla tutkittavan ilmiön ominaisuus, piirre tai käsitys. Aineiston luokittelun jälkeen erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja valikoidun tiedon perusteella teoreettisia käsitteitä. Käsitteitä yhdistelemällä saadaan vastauksia tutkimuskysymykseen. Tutkija pyrkii ymmärtämään tutkittavia heidän omasta näkökulmastaan koko tutkimuksen ja johtopäätösten ajan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109 – 113.)

Kun tutkimusaineisto on kerätty, se pitää muuttaa muotoon, jossa sitä voidaan tutkia. Haastatteluaineiston kohdalla tämä tarkoittaa nauhoitusten muuttamista tekstimuotoon eli litterointia. (Vilka 2005, 115.) Nauhoitetut aineistot litteroin kirjalliseen muotoon analyysia varten sanasta sanaan tarkasti mahdollisimman pian haastatteluiden jälkeen. Litteroiminen vei aikaa runsaasti enemmän kuin itse haastattelut, mutta se oli välttämätön vaihe aineiston analysointia ajatellen; ilman litterointia aineiston käsittely olisi ollut todella hankalaa. Sen jälkeen pyrin lajittelemaan aineistoa haastattelurungon teemojen mukaisesti.

Haastatteluaineiston sisällönanalyysi on tehty luokittelemalla haastatteluaineisto litteroinnin jälkeen teemoittain. Saatuani kaikki litteroidut haastattelut paperiversioina luin ne läpi useampaan kertaan. Lukemiskertojen aikana merkitsin tekstiliuskoihin erivärisillä korostuskynillä kuhunkin pääteemaan kuuluvat asiat. Luokittelin aineiston käyttämällä erivärisiä kyniä, joilla alleviivasin haastateltavien vastauksista tiettyyn teemaan liittyvät asiat. Esimerkiksi ensimmäiseen teemaan liittyvät vastaukset tai muut huomiot merkitsin punaisella ja toiseen teemaan liittyvät vihreällä. Haastattelurungon (LIITE 1) teemojen alla olevat apukysymykset helpottivat teemoihin liittyvien asioiden poimimista itse teksteistä.

Sen jälkeen teemaan liittyvistä vastauksista tai muista huomioista muodostin pelkistettyjä käsityksiä, yhdistämällä samanväriset teemat yhteen. Samalla tekstistä karsiutui kaikki tutkimuksen kannalta epäoleellinen pois. Saatoin tässä vaiheessa koota eri teemojen alle myös sellaisia kohtia, jotka tulivat esiin jonkin toisen teeman yhteydessä. Käsityksistä muodostin alaluokkia ja alaluokista pääluokkia, joista on saatu vastauksia tutkimuskysymyksiin. Luin myös teemojen mukaan jaettua

aineistoa useampaan kertaan läpi hahmottaakseni aineistosta tutkimuksen kannalta oleelliset asiat, joita käytän suorina lainauksina haastateltavien kertomasta analysoidessani niitä tarkemmin seuraavassa luvussa.

6.4 Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä voidaan arvioida reliabiliteetin ja validiteetin avulla. Reliabiliteetti eli luotettavuus tarkoittaa sitä, että tutkittaessa samaa henkilöä saadaan kahdella tutkimuskerralla sama tulos. Toinen tapa määrittellä reliabiliteetti on se, että tulos on reliabiliteetti, jos kaksi arvioitsijaa päätyy samantyyppiseen tulokseen. Reliabiliteetin määrittämistapana voidaan ajatella myös sellaista, jossa kaksi arvioijaa keskustelemalla päätyy luokituksesta yksimielisyyteen. Kolmas tapa ymmärtää reliabiliteettiä on se, että kahdella rinnakkaisella tutkimusmenetelmällä saadaan sama tulos. Jos myönnetään, että ihmisen käyttäytyminen vaihtelee ajan ja paikan mukaan, on epätodennäköistä, että menetelmällä voitaisiin saada täsmälleen sama tulos. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 186.)

Uskoisin, että tutkimuksen voisi tehdä uudelleen kuka tahansa, ja silti tutkimuksesta saataisiin samat vastaukset. Siksi katson, että tutkimuksessani luotettavuus todentuu. Haastattelujen tuloksina saatavat vastaukset voisivat kuitenkin hieman vaihtua tilanteen ja kokemusten mukaan. Myös oppinäytetyössä tarkastelemani aikaisemmat tutkimukset ovat melko samankaltaisia omien tutkimukseni kanssa.

Tutkimuksen pätevyys eli validiteetti tarkoittaa mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä, mitä tutkimuksessa on tarkoituksena mitata. Tämä tarkoittaa sitä, millä tavalla tutkittavat ovat ymmärtäneet kysymykset. Tulokset vääristyvät, jos vastaaja käsittää monet kysymykset aivan toisin kuin tutkija on ajatellut. Tämä tarkoittaa käsitteiden, perusjoukon ja muuttujien tarkkaa määrittelyä, aineiston keräämisen ja mittarin huolellista suunnittelua sekä sen varmistamista, että mittarin kysymykset kattavat koko tutkimusongelman. Tutkimus on pätevä, kun teoreettiset ja operationaaliset määritelmät ovat yhtäpitäviä. Kysymys on siitä, miten onnistuneesti tutkija on kyennyt siirtämään tutkimuksessa käytetyn teorian käsitteet ja ajatuskokonaisuuden kysymyksiin. (Vilkkä 2005, 161.)

Haastattelutilanteissa varmistin aina käsitteiden ymmärtämisen ja pyrin yksinkertaistamaan ja selventämään niitä, jotta ne tulisivat ymmärretyiksi. Käytin huomattavasti aikaa teoriaan tutustumiseen, ennen kuin aloitin opinnäytetyön tekemisen, sekä ymmärsin hyvin aiheen omien kokemusteni perustella. Teoriaosan tulokset perustuvat laajaan kirjallisuuskatsaukseen, jolloin siirrettävyys on parempi. Olen myös kuvannut aineiston tulokset, perustellut sen esitystavan sekä tulkinnut tuloksia vasta aineiston kuvailun jälkeen. Olen käyttänyt opinnäytetyössäni vain luotettavia lähteitä, kuten yleisesti tunnettua kirjallisuutta ja tutkimuksia. Rakensin haastattelurunkoni tutkimusongelman pohjalta, ja haastatteluiden teemat vastasivat tutkimuskysymyksiä. Tutkimukseni kuvasi yleisesti ottaen sitä, mitä sen pitikin kuvata, eli maahanmuuttajien kotouttamiseen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimukseni voitaisiin näin ollen myös toistaa haastatelluille, vaikka haastateltavien tilanne haastatteluhetkellä voisikin jossain määrin vaikuttaa saatuihin vastauksiin. Tämän perusteella katson, että tutkimukseni on pätevä.

6.5 Tutkimusetiikka

Tutkimuksen eri vaiheisiin kuuluvat monitahoiset eettiset kysymykset (Hirsjärvi & Hurme 2010, 19). Tutkimuksen tekeminen kietoutuu monella tavalla tutkimusetiikkaan eli hyvän tieteellisen käytännön noudattamiseen. Tutkimusetiikka kulkee mukana alkaen tutkimusprosessin ideointivaiheesta aina tutkimustuloksista tiedottamiseen. Hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen velvoittaa kaikkia tutkimusentekijöitä samalla tavalla. Tutkimusetiikalla tarkoitetaan yleisesti sovittuja pelisääntöjä suhteessa kollegoihin, tutkimuskohteeseen, rahoittajiin, toimeksiantajiin ja suureen yleisöön. Hyvällä tieteellisellä käytännöllä tarkoitetaan, että tutkijat noudattavat eettisesti kestäviä tiedonhankintamenetelmiä ja tutkimusmenetelmiä. Käytännössä tämä merkitsee, että tutkija käyttää tutkimuksessaan sellaisia tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä, jotka tiedeyhteisö on hyväksynyt. (Vilkkä 2005, 29–30.)

Hyvä tieteellinen käytäntö edellyttää, että tutkimus on suunniteltava, toteutettava ja raportoitava laadukkaasti. Tutkijan on noudatettava rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä ja tutkimustulosten esittämisessä. Toisten tutki-

joiden saavutusten huomioon ottaminen osoitetaan tarkoin lähdeviittein tekstissä sekä esittämällä omat ja toisten tutkijoiden tulokset oikeassa valossa. (Vilka 2005, 30, 32.) Tutkimuksessa olen noudattanut hyviä tieteellisiä käytäntöjä. Tutkimustuloksia on käsitelty huolellisesti ja luottamuksellisesti. Tutkimuksen ja siihen liittyvät toimet suunnittelin huolellisesti etukäteen. Raportoinnin tein tarkasti ja harjaten, lähdeviitteitä käyttäen, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta.

Tutkittavien suojaan kuuluu, että tutkijan tulee selvittää osallistujille tutkimuksen tavoitteet, menetelmät sekä mahdolliset riskit. Osallistuminen tutkimukseen on aina vapaaehtoista. Osallistujien oikeudet ja hyvinvointi tulee turvata ja mahdolliset ongelmat on otettava etukäteen huomioon. Tutkijan tulee varmistaa, että osallistuja tietää tutkimuksen luonteen. Tutkimustietojen on aina oltava luottamuksellisia, eikä tietoja saa luovuttaa ulkopuolisille. Tutkimustietoa voidaan käyttää ainoastaan luvattuun tarkoitukseen. Tutkimuksessa tutkijan on tärkeä pitää huolta, että henkilön identiteettisuoja säilyy ja henkilöä ei voida tunnistaa. Kaikkien osallistujien on jätävä tutkimuksessa nimettömiksi, elleivät he ole antaneet lupaa identiteettinsä paljastamiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 22, 131.)

Tutkimusetiikka koskee tieteen sisäisiä asioita. Se voidaan myös määritellä tutkijoiden ammattietiikaksi. Tähän kuuluvat eettiset periaatteet, normit, arvot ja hyveet, joita tutkijan tulisi noudattaa. Tutkimusetiikka korostaa tutkimusaineistoon ja tutkittavien suojaan liittyviä kysymyksiä (Kuula 2011, 23-25). Opinnäytetyötä koskeva eettinen pohdinta koskee anonymiteetin säilyttämiseen liittyviä asioita. Kyseessä on haastattelututkimus, jossa vastaajan anonymiteetin tuli säilyä koko tutkimusprosessin ajan ja myös sen jälkeen.

Anonymiteetilla on suuri merkitys luottamuksen aikaansaamiseksi. Anonymiteetillä tarkoitetaan luottamuksellisten tietojen suojaamista. Tutkimusetiikan ohella henkilö- ja tunnistetietojen suojaamista säätelee niin tutkimusetiikka kuin myös henkilötietolaki. On tärkeää kertoa miten tutkimusaineistoa käytetään ja säilytetään siten, että tutkittavien henkilöllisyystiedot pysyvät salassa ja etteivät tutkimusaineistot joudu väriin käsiin. Suorat tunnistetiedot sekä tallenteet hävitetään, eikä niitä ole tarkoitus käyttää muihin tutkimuksiin. (Kuula 2011, 108-109.) Aineiston keräämi-

sen jälkeen on turvattava se, että tutkittavien anonymiteetti säilyy koko tutkimusprosessin ajan (Vilkkä 2005, 35).

Eettinen toiminta oli lähtökohtana tutkimuksessani. Painotin kyselyyn ja teema-haastatteluun osallistuneille tietojen luottamuksellisuutta. Haastattelutilanteissa pyrin luomaan haastateltaviin luottamuksellisen suhteen. Kerroin avoimesti tutkimuksen tarkoituksesta, tutkimustulosten raportoinnista sekä aineiston käytöstä. Haastatteluja sovittaessa on varmistettu haastateltavan halukkuus ja vapaaehtoisuus osallistua tutkimukseen. Ennen haastattelujen aloittamista kerroin haastateltaville, että saamiani tietoja en käytä mihinkään muuhun tarkoitukseen. Pyysin lupaa nauhoittaa haastattelu sekä kerroin, että tuhoan tiedot tutkimusanalyysin jälkeen. Haastattelutilanteessa otin huomion heidän suomen kielen taitonsa. Väärinymmärryksiä ja epäselvyyksiä pyrin välttämään toistamalla ja tarkentamalla asioita selkokielellä. Haastattelukysymykset pyrin laatimaan helposti ymmärrettävään muotoon. Suoritin haastattelut ja haastattelujen litteroinnin itse, eikä haastattelu-nauhoja ole kuunnellut kukaan muu.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä luvussa tuon esille ne asiat, jotka nousevat keskeisiksi tekijöiksi sopeutumisprosessissa: mitkä asiat aiheuttavat vaikeuksia ja estävät sopeutumista, mitkä puolestaan helpottavat ja edistävät sopeutumista suomalaisen yhteiskuntaan. Edistäviä tekijöitä ovat työllistyminen, hyvä suomen kielen taito ja hyvä sosiaalinen tuki. Sopeutumista estäviä tekijöitä taas ovat työttömyys, heikko suomen kielen taito syrjintäkokemukset.

7.1 Taustatiedot

Haastatteluaineistojen taustatietoihin kokosin muun muassa sukupuolta, ikää, kotimaata, perhesuhteita, Suomeen tuloajankohtaa ja muuttosyytä, koulutusta sekä tämänhetkistä tilannetta (asemaa tai ammattia) koskevat tiedot. Anonymiteetin säilyttämiseksi haastateltaviin viitataan suorissa lainauksissa tässä tutkimuksessa numeroilla (H1, H2, H3. jne.).

Haastatteluaineiston muodostavat kahdeksan maahanmuuttajaa. Viisi haastateltavaa oli naisia, kolme miehiä. Heidän ikäjakaumansa oli 26 ikävuodesta 46 ikävuoteen. Haastateltavat olivat asuneet Suomessa noin 4 – 22 vuoden ajan. Lähes kaikki haastateltavat olivat muuttaneet kotimaastaan Suomeen vapaaehtoisesti. Haastatellut maahanmuuttajat olivat tulleet Suomeen joko suomalaisen kanssa solmitun avioliiton kautta (4), opiskelijana (1), työperusteisina maahanmuuttajina (1), pakolaisena (1) tai turvapaikanhakijana (1). Kaikki haastateltavat olivat perheellisiä. Heistä neljä oli lähtöisin entisen Neuvostoliiton alueelta, yksi Yhdysvalloista, yksi Myanmarista, yksi Turkista ja yksi oli afrikkalaistaustainen.

Kolme haastateltavaa oli työttömänä kotona hoitamassa lapsia; muut viisi maahanmuuttajaa olivat määräaikaisessa työsuhteessa. Lähes kaikki haastateltavat olivat saaneet jonkinasteisen koulutuksen joko kotimaastaan tai Suomessa. Neljä heistä oli suorittanut tutkintonsa kotimaassaan ja kolme Suomessa. Vain yhdellä pakolaisstatuksella tulleella ei ollut lainkaan koulutusta. Kolmella haastateltavalla oli korkea-asteen tutkinto ja neljällä keskiasteen tutkinto. Haastateltavien ammatti-

tausta vaihteli maataloustyöntekijästä maisterintutkinnon suorittaneeseen graafisen suunnittelijaan. Heidän asemansa Suomessa on nyt suhteellisen hyvä, osalla on pysyvät oleskeluluvat ja muilla Suomen kansalaisuus.

7.2 Kokemuksia sopeutumisprosessista

Maahanmuuttajien sopeutuminen oli edennyt vaihtelevasti. Maahanmuuttajat ovat kokeneet oman sopeutumisen melko positiivisesti. Usealla haastateltavilla ensimmäinen vuosi Suomessa oli ollut hankala. Melkein jokaisella maahanmuuttajalla oli ollut jonkunlainen maahanmuuttokriisi pian muuton jälkeen. Kriisin oireina olivat olleet koti-ikävä sekä maan kielen osaamisen puute. Mutta ajan myötä tilanne tasaantui, ja uusi maa alkoi tuntua jopa kodilta. Osalla maahanmuuttajilla sopeutuminen oli tuntunut helpolta aivan alusta asti.

Ensimmäinen vuosi oli vaikea, koska kaikki oli uutta ja kieli vaikeaa. Oli koti-ikävä. Kun aloin oppia kieltä ja tutustuin uusiin ihmisiin, tilanne helpottui nopeasti. Nyt viihdyn täällä hyvin. Suomessa on rauhallista ja turvallista asua, ja ihmisistä pidetään huolta. On ikävä omaisia kotimaassa, mutta muuten en ikävöi sinne takaisin, vaan koen, että kotini on nyt täällä. (H 6)

Luulen, että oma sopeutuminen on ollut kuitenkin suhteellisen helppoa. Alku sujui hienosti, kun olimme vaimoni vanhempien luona muutamana kuukauden. Oli kesä ja sukua ja tuttuja ympärillä. Sitten, kun muutettiin ja kaksoet syntyivät, oli vähän raskaampaa. Siinä muuton jälkeen tuli ehkä vähän sellainen kulttuurishokki. Tämän hetken tilanne on sekä hyvä että haastava. Olemme vaimon kanssa tyytyväisiä Suomeen muutosta, mutta haaveilemme muutosta toiselle paikkakunnalle. Elämä pienten lasten kanssa ja työttömänä on ollut haastavaa. (H 8)

Mielestäni olen sopeutunut Suomessa asumiseen todella hyvin. Ystäviä on paljon, harrastuksia on paljon. Suomi tuntuu omalta kotimaalta. Vaikka sukulaiset puuttuvat vieläkin, apua on ollut tarjoilla. Alusta asti olen tykännyt asua Suomessa. On ollut helppo sopeutua, kulttuurierot ovat mitättömiä minun mielestäni. (H 1)

Pakolaisstatuksella muuttanut maahanmuuttaja kuvailee omaa sopeutumistaan erittäin positiivisina heti alusta asti. Vaikka elämä piti opetella alusta asti, hänen oli

helppo oppia käyttämään erilaisia laitteita, jos vain joku näytti mallia. Hän kertoi, että jopa suihkussa käynti vaati oppimista.

Tällä kaikki minulla hyvin. Tuntuu hyvä heti kuin saavuimme Suomeen. Meitä odotti kaikki, astiat, asunto ja vaatteet olleet valmiiksi. Minä en halua takaisin. Siellä pakolaislierillä on kaikki erilailla, siellä asuneet pienellä alueella. Bambutalot meillä olleet, siellä koko ajan sota, piti muuta koko ajan. Siellä piti laittaa ruoka tulesta. Nyt on helppo asua kun ei tarvitse kantaa vettä, ei tarvitse kantaa mitään. (H 2)

Kahdessa haastattelussa kuitenkin tuli esille sopeutumisprosessin vaikeus ja halu palata takaisin kotimaahan, mutta kuitenkin haastateltavat päättivät pysyä Suomessa. Yksi haastateltavasta kokee oman sopeutumisensa melko negatiivisesti vieläkin, asuttuaan 22 vuotta Suomessa. Hän kokee edelleen, että yhteiskunta ei ottanut häntä vastaan.

Aluksi oli erittäin vaikea, tehnyt paljon töitä että saisin suomalaisen yhteiskuntaan luottamukseen. Sain Suomesta turvapaikka ja tein kaikkeni että yhteiskunta hyväksyisi minut, mutta ei tapahtunut mitään olen ansainnut. Kaikki minun koulukaverit tai kaverit joka asuu edelleen Turkissa, niiden elinkeino todella paljon parempaa kuin minun, ja ne elä parempaa kuin nykyään minä. Silloin minä lähdin pakon poliittisesta syistä, ne jäi, kuitenkin ne selvisi siellä. Turkin tuli rauhaa, ja ne alkoivat työelämään, ja menestyvät koska oma maa kullaa kallis. Haluan lähteä minäkin vaikka tänään, mutta en voi koska, nykyään minulle on alaikäisiä lapsia Suomessa, enkä halua jättää lapsia yksin Suomessa ilman isää, eli lasten vuoksi edelleen kärsin Suomessa. Minunlaisia tapauksia on Suomessa tuhansia, viranomaiset ei puutu semmoista ongelma asioita tai jne. (H 6)

Melkein kaikki haastateltavat kokevat kuuluvansa jonkin verran suomalaisen yhteiskuntaan tai ainakin osittain. He korostivat myös oman kulttuurin säilyttämisen olevan tärkeää ja arvokasta. Kaksi haastateltavaa vertaili itseään suomalaisten kanssa todeten, että he elävät tavallista elämää kuin suomalaisetkin ja toimivat osana yhteiskuntaa. Toisaalta haastateltavat toivat esille, että vaikka he ovat sopeutuneet hyvin, he tulevat silti aina olemaan maahanmuuttajia. Vaikka maahanmuuttaja olisi asunut Suomessa pitkään, maahanmuuttajan status ei muutu koskaan. Kaksi haastateltavaa kertoi, että he eivät koe kuuluvansa suomalaisen yhteiskuntaan.

Tuntuu, että kulun suomalaisen yhteiskuntaan, tällä voi tehdä kaikki mitä suomalaisetkin. Ei varma kaikki asiat saa, koska olaan ulkomalaisia, mutta melkein kaikki. (H 2)

Joskus tuntuu että kuuluun yhteiskuntaan, mutta joskus tuntuu, ei koskaan otan siitä vastaan. (H 4)

Viihdyn täällä, muta en koe kuuluvani yhteiskuntaan. Koko ajan muistaa olevansa ulkomaalainen. (H 8)

Yksi maahanmuuttaja oli kokenut oman maahanmuuttokriisinsä lisäksi syrjintää ja rasismia, ja se oli este täysipainoiseen yhteiskuntaelämään osallistumiselle. Hän kokee melkein vihaavansa suomalaista kansaa.

En todellakaan kuluun suomalaisen yhteiskuntaan, kun suomalainen yhteiskunta ei katso minua lämmin silmillä tai sydämellä ja eikä hyväksyvät minua miten minä voin hyväksyä. Ja kun kansa viha ulkolaisista kansaa ja kasvattavat viha, ja kateutta maahanmuuttaja kohtaan tämä hierarkia eli siirtyy polvesta toisen, silloin ei tule yhtään mitään. Vaikka olen suomen kansalainen, kansalaisuus ei auta, vaan suomalaisella yhteiskunnalla on ulkomaalaisia vastaan asennevamma ja niin edelleen. Todella huonosti, ja kaikenlaista kertomukset ei riitä, olen kärsinyt 22 vuotta ja edelleen kärsin en ole katkera suomea vastaan vaan kansaan mentaliteettia on korjattava. Kiire on. (H 5)

7.3 Edistävät tekijät sopeutumisessa

Työllistyminen, suomen kielen osaaminen, uskonto, turvaverkosto, turvallisuus ja hyvä elämäntaso ovat edistäviä tekijöitä sopeutumisessa, ja ne nousivat voimakkaasti esille haastatteluaineistosta.

Maahanmuuttajien mukaan erittäin tärkeitä sopeutumista edistäviä tekijöitä olivat suomen kielen oppimisen ja sitä kautta työllistyminen tai ammattiopiskelu. Kielen oppimisen maahanmuuttajat kokevat erittäin tärkeäksi. Heidän mukaansa ilman suomen kieltä ei voi tulla toimeen; asuinmaan kielen osaaminen tekee omasta elämästä paljon helpomman ja rikkaamman. Suomen kielen oppimisen maahanmuuttajat kokivat perustaksi kaiken muun oppimiselle, sopeutumiselle ja elämälle uudessa maassa. Kuitenkin, vaikka kaikilla haastateltavilla maahanmuuttajilla on

melko hyvä tai hyvä suomen kielitaso, he kertoivat, että heillä on kovasti halukkuutta opiskella lisää.

Maahanmuuttaja, joka asu Suomessa, niin jokaisella suomenkielen taito on välttämätön, eli pakko kouluttautua, pakko opiskella maan kieltä. Taitotaso vähintään keskitaso, sille pystyy asioimaan melko veikeitä asioita. Myös kirjoittaa, ymmärtää ja puhua. (H 6)

Koen että suomen kielen taidolla on suuri merkitys ja vaikutus esimerkiksi työllistymiseen kannalta. Olen opiskelut kieltä jatkuvasti ja edelleen opiskelen siitä pääosin itsekseni. (H 3)

Ainoastaan kielenoppimisen jälkeen kaikki on avautunut, kieli on erittäin tärkeä. (H 5)

Yksi maahanmuuttaja oli opiskellut suomea asuessaan vielä lähtömaassaan, ja hän oli mielestään sen vuoksi kieltä todella nopeasti Suomessa. Toinen maahanmuuttaja kertoi oman aktiivisuutensa kielen oppimisessa (kuten suomen kielen käyttämisen kantaväestön kanssa tai suomalaisen kirjallisuuden lukemisen) auttaneen häntä eteenpäin. Lisäksi hyvän kielen taidon ansiosta hänelle oli tullut ystäviä.

Suomen kielen taidosta on iso merkitys uuteen maahan sopeutumisessa. Taitotaso on hyvä ja myös pystynyt toimia tulkkina. Sitä kautta on tullut ystäviä. Olen lukenut paljon suomeksi, sitä kautta on oppinut Suomeen historiasta, se auttaa ymmärtää enemmän, varsinkin vanhempaa väestöä. Myös kielitaito on kehittynyt lukemisen myötä. Olen myös työskentelyt perhepäivähoitajana, kokemus on ollut hyvä, voisin jatkaa samassa. (H 1)

Yksi maahanmuuttaja mainitsi, että sopeutumista helpottaa eläminen maassa maan tavalla:

Minusta on hyvä sanonta - maassa maan tavalla, silloin kaikkien on hyvä olla, itsehän valitsimme tämän maan asuinmaaksemme. (H 1)

Myös usko Jumalaan on noussut haastatteluista merkittäväksi edistäväksi tekijäksi sopeutumisprosessissa. Neljä haastateltavaa toi esille, että kristinusko on helpot-

tanut sopeutumistansa Suomeen. Heidän mukaansa myös uskovaiset ystävät ja uskova puoliso ovat auttaneet kotiutumista.

Usko, turvautuminen Jumalaan, on auttanut minua konkreettisesti. (H 6)

Henkilökohtainen suhde Jumalaan auttaa sopeutumisessa mihin tahansa maahan ja kulttuuriin. Tämä asia on ollut tärkeä minun kohdallani. Minun kohdallani mieheni ja uskovat ystävät ovat edistäneet kotiutumistani. (H 7)

Suomen turvallisuuden, hyvän taloudellisen tilanteen, elintason ja sosiaalipalvelut maahanmuuttajat kokivat hyvinä ja parempana kuin kotimaassaan. Suomea pidettiin haastatteluissa turvallisena ja rauhallisena maana. Maahanmuuttajat kokevat, että täällä ulkona ei tarvitse pelätä verrattuna lähtömaahan. Varsinkin turvallisuus lapsen kannalta koettiin erityisen tärkeäksi. Kaikki haastatellut mainitsivat työllistymisen ja onnistumisen yhtenä tulevaisuuden toiveena. Työllistymiseen liittyivät ajatukset pysyvistä tuloista ja sitä kautta oman ja perheen elämään turvaamista.

Haasteltavat olivat suhteellisen tyytyväisiä asumiseensa Suomessa. Heidän elämäntilanteensa on muuttunut huomattavasti parempaan suuntaan ainakin taloudellisesti. Yhteiskunnan palveluita monet haasteltavat pitivät korkeatasoisina, samoin asioiden hoito koettiin helppona. Viranomaisten toiminnan maahanmuuttajat kokivat positiiviseksi. Haastateltavat, jotka ottivat puheeksi viranomaiset, mainitsivat asiakaspalvelun olevan pääasiassa ystävällistä ja asiallista.

Suomessa koen oloni huomattavasti turvallisemmaksi ja turvatumaksi. Esimerkiksi uskallan nukkua autossa matkan varrella tien varren pysähdyspaikoilla, jota en uskaltaisi tehdä kotimaassani. Sosiaaliturvan taso täällä on huomattavasti korkeampi kuin kotimassa. Myös palkkataso on täällä melkein kymmenen kertaa parempi. Tämä kaikki tuo turvallisuuden ja vakauden tunteen. Tällaiset tekijät vaikuttavat, että koen elämäni muuttuneen parempaan suuntaan. (H 7)

Taloudellinen tilanne on parempi Suomessa kuin kotimassa, siksi sopeutuminen on helpompaa. Pystyttiin ostamaan oma kotitalo, se helpotti juurtumista. Koti tuntu kodilta ja maa tuntu kotimaalta. Siellä ei ollut tuloja lainkaan. Tällä palkka tulee ajantasolla joka kuukausi ja taloudelliset murheet on poissa. Myös elämisen taso on korkeampi, ta-

lossa on lämmin vesi, suihku, vessa on sisällä. Parempaan on helppo tottua. Myös elintarvikkeiden saatavuus on helpompi täällä. - Sosiaaliturva ja terveyshuolto ovat parhaita asioita. Myös se, että lasten asioihin kiinnitetään paljon huomioita. Elämäni on muuttunut todella parempaan suuntaan, koska pysyn huolehtia perheestä. Olen todella tyytyväinen että olen muuttanut Suomeen. Koska olen matkustanut monissa maissa, osan arvosta Suomen sosiaaliturvan ja elintaso. (H 1)

Tällä on myös turvallisempaa varsinkin lasten kannalta. Moni asia toimii yhteiskunnassa paremmin täällä. Olen onnellinen, koska minulla on ihana perhe. Toivon vain, että saisin töitä ja saisimme isomman kodin: H 8

Viranomaiset ovat auttavaisia, ja heidän kanssa on helppo asioida. Suomen terveydenhuolto on kotimaahan verrattuna korkealla tasolla. Ei ole byrokratiaa enkä ole havainnut korruptiota, kaikki asiat on nopea ja helppo hoitaa, varsinkin pienellä paikkakunnalla: (H6)

Haastatteluaineistosta erottuivat kokemukset liittyvät sosiaalisiin suhteisiin, verkostoihin ja harrastuksiin. Maahanmuuttajien perheellä tai sukulaisilla ja ystävillä, erityisesti maahanmuuttajataustaisilla, haastateltavat kokevat olevan pääasiassa sopeutumista edistäviä vaikutuksia. Sosiaalisten suhteiden kautta maahanmuuttajat olivat saaneet apua ja tukea. Myös muilta maahanmuuttajataustaisilta haastateltavat kokivat saavansa apua. Yksi haastateltava kertoi, että on saanut apua myös viranomaisilta. Lisäksi haastateltavien kokemuksissa suhteet muihin ihmisiin vaikuttavat kielitaidon paranemiseen.

Eniten varmaan kotiutumista edistää ihmiset ympärillä. Oma perhe ja ystävät. Ja tietysti oma asenne asioihin. Minulla on läheiset suhteet vaimoni vanhempiin ja sukulaisiin, se on auttanut ehkä eniten. Olen mielestäni avoin ja utelias ja se auttaa myös. (H 8)

Samana päivänä kun tulimme pakolaiskuratorin heti auttaneet ja myös SPR-ystävä. kaikki kodinkoneet, ei koskaan ennen nähnyt, he ovat auttaneet miten käytetään. - SPR-ystävä se on meidän ystävä, se ei ole työntekijä, hän tulee koska halua. Mutta työntekijä se on virallinen, sillä on sääntöjä, ei voi puhua hänelle kun ystävälle: (H 2)

Minulle auttaneet miesten perhe ja hänen sukulaiset. Kun olin suomen kurssilla saanut apua opettajalta. Oma positiivinen asenne auttanut. (H 4)

Minulla perhe täällä, paljon ulkomaalaisia ystäviä, suomalaisia paljon. Itse tykkään olla ystävänä, tuntu että minullakin paljon ystäviä. Saa energia kun on ystäviä, ei tuntu että olen yksin. Lasten kavereiden vanhemmat ovat käyneet meillä. (H 2)

Haastateltavien mukaan tutustuminen suomalaisiin ystäviin on tapahtunut työn sekä suomalaisen puolison ja tämän sukulaisten ja ystävien kautta. Näiden lisäksi haastateltavat ovat löytäneet suomalaisia ystäviä omien lastensa tai muiden ystäviensä kautta. Ystävystymisen kanavia ovat avanneet myös yhteinen uskonto ja seurakuntatoimintaan osallistuminen. Yksi haasteltava totesi, että sosiaalisten suhteiden luominen riippuu omasta aktiivisuudesta.

Seurakuntayhteys on kaikista tärkeintä. Seurakunnan kautta tuli paljon ystäviä, lapsiperheitä. Yhteinen uskonto on ollut yhdistävä tekijä. Lasten kavereiden vanhemmat ja naapurit ovat läheiset. Koska olen itse sosiaalinen, olen saanut paljon ystäviä ja olen saanut apua aina tarvittaessa. Olen tekemisessä myös muiden maahanmuuttajien kanssa ja maahanmuuttaja keskellä minulla on paljon ystäviä. Koska olen asunut Suomessa jo kauan, pystyn auttamaan myös muita maahanmuuttajia. Vertaistuki on ollut tärkeä. (H 1)

7.4 Sopeutumista vaikeuttavat tekijät

Haastateltavien mukaan suomen kielen oppimisen vaikeus hidastaa sopeutumista. Haastatellut maahanmuuttajat kokivat suomen kielen vaikeaksi ja haastavaksi. Suomen kieli ei ollut niin yksinkertainen kuin haastateltavat alussa ajattelivat. Yksi haastateltava totesi, että suomen kieltä ei voi oppia koskaan täydellisesti. Melkein kaikille haastateltaville kirjoittaminen on edelleen vaikeaa. Haastateltavien mukaan hyvän suomen kielen osaamisen puute on suuri este sekä työmarkkinoille että ammattikoulutukseen pääsulle. Työttömyys on merkittävä sopeutumista vaikeuttava tekijä. Haastateltavilla oli suuri halu päästä kiinni säännölliseen ja pysyvään työelämään.

Ymmärrän suomea aika hyvin, mutta en lue enkä kirjota. Haluan ehdottomasti oppia lisää ja yritän opiskella sitä yksin. Uskon, että työllistyminen olisi helpompaa, jos osaisin kunnolla suomea. (H 8)

Yksi asia minä ymmärrän nyt, aluksi odottanut että osan suomen kieltä täydellisesti, mutta nyt ymmärrän että sitä päivä ei tulee koskaan. Toivon oppia enemmän kun seurustelen suomalaisten kanssa. Kirjoitusvirheitä tulee koko aikaa. (H 4)

Haastatteluaineistosta tuli myös esille, että suomen kielen osaamisen puute haittaa myös arjesta selviytymistä. Arkiset asiat, kuten kaupassakäynti tai viranomaisten kanssa toimiminen, vaativat kielen osaamista.

Täällä Suomessa oli vaikea alussa kaupassa käynti, aina myyjälle piti käydä ja punnitta. Tosi vaikea hoitaa papereita, kun tulee Kelasta, ei ymmärrä. (H 2)

Moni havaitsi vaikeaksi myös suomalaisiin ihmisiin tutustumisen. Suomalaisten sulkeutuneisuus ja hiljaisuus koettiin negatiivisena tekijänä, ja sitä pidettiin huomattavan suurena kulttuurierona. Haastateltavien mukaan kontaktien solmiminen ja ystäväystyminen suomalaisten kanssa on vaikeaa. Monet haasteltavat kokivat, että on vaikea päästä sisälle suomalaiseen yhteiskuntaan ja elämään.

Kulttuurien erilaisuus tuntui välillä ongelmalliselta. Suomalainen on luonteeltaan hitaammin reagoiva eikä niin sosiaalinen kuin omassa kotimaassani. (H 7)

Suurin kulttuuriero on varmasti ihmiset. Olen mennyt harrastuksiin, kuten paini. En ole kuitenkaan saanut juurikaan ystäviä ja se on ollut ajoittain vaikeaa, koska olen sosiaalinen luonne. Koen että ystäviä on vaikea saada. Alabamassa, mistä olen kotoisin, ihmiset on ystävällisiä, avoimia ja uteliaita. Myös tuntemattomille jutellaan. Sellaista ei ole Suomessa. Toki poikkeuksia varmasti löytyy. – Koen, että ihmiset asuinalueellamme ovat aika sulkeutuneita. Täällä ei osata myöskään small talkia. (H 8)

Suurta kulttuuriero en ole kokenut, mutta joka tapauksessa kulttuuriero on. Ihmiset ovat erilaisia. Suomalaiset ovat enemmän sulkeutuneita ja elävät vahvasti perhekuntina. Jos haluaa mennä kylään, on pakko sopia etukäteen, ei voi vain tulla käymään ilman kutsua. (H 1)

Lisäksi monelle haastateltavalle muutto oli aiheuttanut myös sosiaalisen laskun. Aiempien, jo kotimaassa solmittujen sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen oli vaikeutunut muuton jälkeen. Kahdessa haastattelussa tuli ilmi, että on suomalaisia miehiä, jotka eivät uskalla ystävystyä maahanmuuttajataustaisten miehen kanssa, toisin kuin suomalaiset naiset.

Suomalainen mies ei uskalla helposti olla kaveri ulkomaalainen miehen kanssa ja suomalainen ei uskalla helposti olla kaveri. (H 5)

Koulussa tytöt ollut minun kanssa paljon, mutta pojat ei, siitä minä en ymmärrä. (H 3)

Haastatteluaineistoista kävi ilmi, että osa haastateltavista oli kokenut jonkinlaista syrjintää ja rasismia. Syrjinnän koettiin vaikuttavan sopeutumisprosessiin negatiivisesti. Suomalaisten huono kohtelu pahoitti haastateltavien mieltä. Yksi haastateltava kertoi, että oli kokenut paljon ikävää, mutta hän kieltäytyi kertomasta asiasta enemmän. Syrjintää oli ilmennyt esimerkiksi työhön pyrkimisessä tai julkisilla paikoilla. Haastatteluaineistosta kävi ilmi, että ne maahanmuuttajat, jotka erottuvat suomalaisista esimerkiksi ihonvärinsä perusteella, ovat saaneet kohdata eniten ikäviä kokemuksia. Syrjintää olivat jonkin verran kokeneet myös venäjänkieliset haastateltavat. Yksi haastateltava on saanut huonoa kohtelua myös viranomaisilta.

Ikävintä on ollut lapsiin kohdistuva rasistinen nimittely. Tyttäreni tuli kotiin ja sanoi että ei halua mennä kouluun, koska häntä nimitetään ryssäksi. (H 1)

Ihmiset on erilaisia, jotkut ei halua ota töihin, jotkut ei halua tumma ihmistä ikinä. Kun teen lomittaja hommia, joku ottaa töihin ja joku sano, kun näkee mua, että ei tarvi enää, hän ei enää kipeä. (H 3)

Kohdannut niin paljon ikävä, mutta en halua kertoa kaiken. Jos minä kadulla kävelen, esimerkiksi tuntematon ihminen kävelee ja näyttää keskaria, minä lähestyn ja tappelen sen kanssa. Se oli ensimmäistä kymmenen vuotta, mutta ei tee enää nyt. - Minun mielestä rasismia vastaan pitää kehittää uusia lakeja, ankarampia. Ja kaikille maahanmuuttajille pitää olla eri yliopisto, että he voivat opiskella rauhassa. (H 5)

Osalle haastatelluista Suomen ilmasto oli tullut yllätyksenä. Esimerkiksi talven pimeys ja kylmyys sekä kesän lämmön vähyys koettiin negatiivisena asiana. Haastateltavat kuitenkin kertoivat olevansa tottuneita Suomen ilmastoon, kun vain pu-
keutuvat hyvin.

Sopeutumista on ehdottomasti vaikeuttanut Suomen sää. Pitkät ja pimeät talvet. Suomessa ei ikinä niin kuuma edes kesällä kuin Alabamassa. Kaipaen siitä kuumuutta. (H 8)

Suomen keli on kylmä ja pimeys. (H 3)

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimus ei ole vielä valmis silloin kun tulokset on analysoitu, vaan niitä olisi selitettävä ja tutkittava (Hirsjärvi ym. 2007, 224). Tässä luvussa jatkan analyysia aineiston ja tulosten pohjalta. Analyysin tarkoituksena on selittää ja tulkita aineistosta nousevia teemoja.

Tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia maahanmuuttajien kokemuksia sopeutumisesta – mitkä tekijät edistävät, mitkä puolestaan vaikeuttavat sopeutumista Suomeen. Tutkimusaineistoiksi sain haastatteleamalla kahdeksan maahanmuuttajaa. Maahanmuuttajat eivät ole yhtenäinen ryhmä, vaan heidän taustansa ja elämäntilanteensa ovat hyvinkin erilaisia (Teräs&Kilpi-Jokonen 2013, 201). Tutkimuksessa maahanmuuttajat ovat erilaisia ihmisiä, joilla on erilainen tausta ja lähtökohta.

Haastateltujen maahanmuuttajien sopeutuminen oli yksilöllistä ja edennyt vaihtelevasti. He kokivat sopeutuneensa suhteelliseen hyvin Suomeen. Alku oli tuntunut haastavalta ja hankalalta. Haastatelluilla oli ollut jonkinlainen maahanmuuttokriisi pian muuton jälkeen. Kriisin oireina olivat koti-ikävä sekä sosiaalisten kontaktien ja maan kielen osaamisen puute. Elämän rakentaminen alkoi usein ihan alusta. Ajan myötä tilanne oli tasaantunut ja uusi maa alkanut tuntua jopa kodilta. Osalla maahanmuuttajista sopeutuminen oli tuntunut helpolta aivan alusta asti. Sopeutumiseen vaikuttivat monet tekijät. Jokainen maahanmuuttaja oli kokenut muuton omalla tavallaan. Sopeutumiseen oli vaikuttanut myös maahanmuuttajan oma persoonallisuus. Mammonin (2010, 10) ja Vuoren (2012, 235) mukaan sopeutuminen uuteen yhteiskuntaan on yksilöllinen ja mahdollisesti pitkä prosessi, jolla ei ole selkeää alku- eikä loppupistettä.

Kuitenkaan sopeutuminen ei tarkoita sitä, että maahanmuuttajan täytyy muuttua ”suomalaiseksi”, eikä sitä, että hänen täytyisi unohtaa oma kulttuurinsa ja kotimaansa. Sopeutuminen tarkoittaa sitä, että maahanmuuttaja rakentaa elämänsä siten, että hänen oma kulttuurinsa ja uusi ympäröivä kulttuuri ovat sovussa keskenään.

Melkein kaikki haastateltavat kokivat kuuluvansa suomalaiseen yhteiskuntaan jonkin verran tai ainakin osittain, koska he elävät samanlaista elämää kuin suomalaisetkin ja sitä kautta toimivat osana yhteiskuntaa. Toisaalta haastatellut toivat esille, että vaikka he ovat sopeutuneet hyvin, he tulevat silti aina olemaan maahanmuuttajia. Vaikka maahanmuuttaja olisi asunut Suomessa pitkään, maahanmuuttajan status ei muutu koskaan. Kuitenkin kaksi haastateltua kertoi, että he eivät koe kuuluvansa suomalaiseen yhteiskuntaan, vaikka asuivat Suomessa yli kymmenen vuotta. Haastatellut ilmaisivat kovan halun löytää oman paikkansa Suomen yhteiskunnassa.

Työllistymiseen, suomen kielen osaamisen ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvät kokemukset nousivat esille tuloksissa. Niillä koettiin olevan sekä sopeutumista edistäviä että estäviä vaikutuksia. Sopeutumista edistävinä tekijöinä käy tuloksista ilmi erityisesti tyytyväisyys nykyiseen elämäntilanteeseen, lähiympäristöltä saatu tuki arjesta selviytymisessä sekä kielen oppimisessa. Myös Suomen korkealaatuista palvelujärjestelmää ja turvallisuutta maahanmuuttajat ihannoivat. Suomea pidettiin haastatteluissa turvallisena ja rauhallisena maana.

Myös usko Jumalaan nousi kolmella haastatelluista merkittäväksi edistäväksi tekijäksi sopeutumisprosessissa. Heidän mukaansa seurakuntayhteys ja uskavaiset ystävät olivat olleet suurena tukena: he olivat seurakunnan jäseniä, osallistuivat seurakuntatoimintaan ja olivat päässeet seurakuntayhteisöön mukaan. Magdalena Jaakkola (1999) totesi, että uskonnollisuus selitti myönteistä suhtautumista maahanmuuttajiin. Uskonnolliset ihmiset suhtautuivat muita myönteisimmin maahanmuuttajiin.

Maahanmuuttajat kuvasivat itseään aktiivisina toimijoina. Omat henkilökohtaiset asenteet vaikuttavat myönteisesti sopeutumiseen. Maahanmuuttajat opiskelevat ahkerasti suomen kieltä, heillä on kovasti halukkuutta työllistyä ja he ovat valmiita ottamaan vastuuta omasta elämästään. Maahanmuuttajat toivovat voimakkaasti saavansa itselleen paikan yhteiskunnasta.

Tutkimusaineiston mukaan hyvän suomen kielen taidon puuttuminen ja vaikeus luoda sosiaalisia suhteita suomalaisten kanssa hidastavat sopeutumista. Kontakti-

en solmiminen ja ystävystyminen suomalaisten kanssa on hankalaa (Juntunen 2009, 21). Suomalaisten sulkeutuneisuuden ja hiljaisuuden haastateltavat kokevat negatiivisiksi tekijöiksi, ja he pitävät sitä huomattavan suurena kulttuurierona. Kie- lenoppimisen vaikeus ja hitaus vaikuttavat maahanmuuttajan koko elämään Suo- messa. Maahanmuuttaja ei pääse ammatilliseen koulutukseen, ennen kuin hänellä on riittävästi kielitaitoa, ja työn saaminen ilman kielitaitoa on melkein mahdotonta (Peltoniemi 2009, 158). Haastateltavien mukaan hyvän suomen kielen taidon puu- te on suuri este sekä työmarkkinoille että ammattikoulutukseen pääsulle. Lisäksi omien kokemuksien mukaan asuinmaan kielen osaaminen tekee omasta elämästä paljon helpomman ja rikkaamman. Miten muuten voi sopeutua yhteiskuntaan, jos ei osa maan kieltä?

Yksi haastateltava totesi, että suomen kieltä ei voi oppia koskaan täydellisesti. Melkein kaikille haastateltaville kirjoittaminen on edelleen vaikeaa. Liebkindin ym. (2004, 163) mukaan suomen kielen kirjoitustaito maahanmuuttajilla on huomatta- vasti heikompi kuin suomen kielen suullinen taito.

Lisäksi muutto maahanmuuttajille on aiheuttanut myös sosiaalisen laskun. Aiem- pien, jo kotimaassa solmittujen sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen oli vaikeutunut muuton jälkeen. Alitolpan ja Niitamon (2010, 58) mukaan lähes jokainen maasta toiseen muuttanut kokee menetyksiä sosiaalisissa suhteissa. Suhdeverkostot pitää luoda uudelleen, kun osa läheisistä jää kotimaahan. Vaikka sukulaisuus- ja ystä- vyyskontakteja voidaan edelleen ylläpitää virtuaalisesti, konkreettinen kontakti puuttuu.

Haastateltavat ovat kokeneet jonkin verran syrjintää Suomeen muuttonsa jälkeen. Maahanmuuttajat tulevat sosiaalisesti leimatuiksi, etenkin silloin, jos he kuuluvat näkyvään vähemmistöön ihonvärinsä, pukeutumisensa, puutteellisen maan kielen taitonsa tai ruumiinvamman vuoksi. Suomessa myös venäläiset leimataan usein kielteisesti historiallista syistä (Malin & Anis 2013, 144). Haastateltuaineistoista kävi ilmi, että ne maahanmuuttajat, jotka erottuvat suomalaisista esimerkiksi ihon- värin perustella, ovat saaneet kohdata eniten ikäviä kokemuksia. Syrjintää ovat kokeneet jonkin verran myös venäjänkieliset haastateltavat.

Monille maahanmuuttajille Suomen talven pimeyteen ja kylmyyteen sekä lyhyeen kesään on vaikea tottua. Haastateltavat kuitenkin kertoivat, että Suomen ilmastoon voi sopeutua, kun vain muistaa pukeutua oikein.

Työllistyminen on hyvin tärkeää kaikille, mutta haastatellut ymmärsivät, että työn löytäminen ei ole helppoa. Esiin nousi erilaisia ongelmia työn saannissa: työttömyys Suomessa, riittämätön suomen kielen taito, ennakkoluulot maahanmuuttajia kohtaan, oma koulutus ei vastaa suomalaista koulutusta, ei ole työkokemusta Suomessa. Tässä tilanteessa syntyy kysymys: jos haastatellut eivät onnistu työllistymään, ovatko he sitten koko elämän sitä mieltä, että eivät ole lainkaan kotoutuneet Suomeen?

Melkein kaikilla haastatelluilla oli korkea koulutus, mutta Suomen työmarkkinoilla he joutuivat aloittamaan kaiken alusta, koska eivät saaneet kotimaassa hankittua tutkintoa vastaavaa työtä. Gans (2009) toteaa, että maahanmuuttajat eivät läheskään aina onnistu työllistymään koulutustaan tai aiempaa ammattiaan vastaaviin tehtäviin vastaanottavassa yhteiskunnassa. Kuitenkin korkeampi koulutus vaikuttaa sopeutumiseen. Hyvin koulutetut maahanmuuttajat yleensä menestyvät suomen kielen kurssilla, opiskelevat paljon ja mielellään jatkavat opintoja, jos siihen on mahdollisuuksia suomen kielen kurssien jälkeen.

Tutkimustulokset noudattelevat pääosin aikaisempien tutkimusten tuloksia, jotka toin esille luvussa 2. Keskeisiksi tekijöiksi kotoutumisessa on aikaisemmissakin tutkimuksissa noussut työn merkitys, sosiaaliset kontaktit sekä kielitaito. Maahanmuuttajilla on ollut pääasiassa hyviä kokemuksia suomalaisesta palvelujärjestelmästä. Esimerkiksi Hakkaraisen (2009) tutkimuksessa katsottiin päiväkodin, terveydenhuollon ja työvoima- ja koulutuspalveluiden toimivan onnistuneesti. Haastatteluissani tuli voimakkaasti esiin maahanmuuttajien halu saada itselleen paikka yhteiskunnasta oman aktiivisen toimintansa avulla. Myös Perhoniemen ja Jasinskaja-Lahden (2006) tutkimuksessa tuli esille voimakas halu integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan. Hämmäläisen (2010) tutkimuksen mukaan maahanmuuttajat kuitenkin kokivat jääneensä ulkopuoliseksi yhteiskunnasta, koska heillä ei ole perustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, ja kokivat tarvitsevansa enemmän ohjasta ja neuvontaa. Koska maahanmuuttajien määrä Suomessa kasvaa jatkuvasti,

tulisi suomalaisten pohtia omia asenteitaan ja oppia ottamaan maahanmuuttajat osaksi yhteiskuntaa ennakkoluuloistaan huolimatta. Suomessa tulisi hyväksyä se, että nykyinen ja varsinkin tulevaisuuden yhteiskunta on monikulttuurinen.

Polina Kapylova (2011) kirjoittaa, että riippumatta siitä, onko uuteen maahan muuttava ihminen taustaltaan pakolainen vai siirtolainen, on muutossa aina kyse henkilökohtaisesta taipaleesta, jonka tavoitteena on uudenlaisen elämän aloittaminen uudessa maassa. Sekä siirtolaisilla että pakolaisilla on kuitenkin samanlaiset odotukset: että elämä järjestyisi ja että voisi menestyä uudessa maassa sekä tutustua uuteen kulttuuriin ja ihmisiin. (Kapylova 2011, 121.) Aloitettava uusi elämä kuitenkin on, ja suomalaisen yhteiskunnan tulisikin tukea maahanmuuttajia siten, että he voisivat uskoa ja myös kokea uuden elämän kantavan heitä eteenpäin.

9 POHDINTA

Opinnäytetyön tekeminen on ollut raskas ja pitkä prosessi. Kuitenkin oma kiinnostukseni aiheeseen on auttanut jaksamaan eteenpäin. Opinnäytetyön tekeminen on ollut lähes vuoden mittainen prosessi. Se on vaatinut minulta paljon kärsivällisyyttä, ja varsinkin se seikka, että oma äidinkieleni ei ole suomi, teki siitä vielä haastavampaa. Opinnäytetyöprosessi oli kuitenkin antoisa ja opin paljon. Tehdessäni opinnäytetyötä olen kehittynyt ja saanut kokemusta tutkimuksen tekemisessä. Valitessani aihetta minulla oli selkeä kuva siitä, mitä haluan tutkimuksessa selvittää. Koska muutettuani Suomeen olen itse läpikäynyt sopeutumisprosessin, halusin tietää, mitä muut maahanmuuttajat ovat kokeneet.

Haastattelujen tekeminen oli mukavaa ja mielenkiintoista. Ihmisten elämäntarinoiden kuunteleminen oli kiinnostava; kuuntelin heitä mielelläni ja vertailin omia kokemuksiani heidän kokemuksiinsa etsien yhtäläisyyksiä ja eroavuuksia. Kaikki haastateltavat osoittautuivat mukaviksi, ja heidän luottamuksellinen suhtautumisensa tuli selvästi esille; ehkä tähän vaikutti se, että olen itsekin maahanmuuttaja. Suuremmalla kokemuksella haastatteluista olisi ollut mahdollista saada irti vielä enemmän, kun keskittyminen ei olisi kulunut itse haastattelusta suoriutumiseen.

Opinnäytetyölle asettamani tavoitteet saavutin hyvin. Keräämieni tietojen ja niistä saatujen tulosten myötä sain vastaukset tutkimuskysymyksiin: mitkä asiat aiheuttavat vaikeuksia, mitkä estävät sopeutumista ja mitkä helpottavat ja edistävät sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Tavoite saada maahanmuuttajien ääni kuuluviin toteutui myös hyvin. Maahanmuuttajat saivat itse tuoda esille kokemuksiaan eri asioista. Opinnäytetyöni yhteistyötahona on toiminut maahanmuuttajakeskus. Toivon, että opinnäytetyössä tutkimani ja selvittämäni asiat ja tulokset tulevat palvelemaan maahanmuuttajakeskusta antamalla tietoa maahanmuuttajien kotoutumiskokemuksista käytettäväksi apuvälineenä asiakastyön ja palveluiden kehittämisessä.

Tutkimuksen analyysivaiheen aikana on esille tullut aiheita, joita olisi ollut hyvä tarkastella perusteellisemmin. Yksi tällainen aihe on se, miten maahanmuuttajat ymmärtävät kotoutumisen sisällön ja merkityksen. Kotouttamistyötä tekevien vi-

ranomaisten olisi otettava huomioon, miten maahanmuuttaja on oman kulttuuritaustansa näkökulmasta ymmärtänyt sopeutumiseen liittyvät tavoitteet sekä omat oikeutensa kotoutumisprosessissa. Tärkeätä olisi, että maahanmuuttajat ymmärtäisivät kotoutumisen tavoitteet selkeästi.

Jokaisella maahanmuuttajalla on oma kulttuurinsa, ja samalla hänen pitäisi päästä sisään uuteen yhteiskuntaan. Haluavatko suomalaiset, että maahanmuuttajat tuovat muutoksia, uutta kulttuuria, suomalaiseen yhteiskuntaan – vai pitääkö heidän elää "maassa maan tavalla". Mielestäni se, että me, maahanmuuttajat, olemme erilaisia ja teemme asioita oman kulttuurimme mukaan, ei ole kannanotto siihen suuntaan, että muiden täytyisi tehdä asioita meidän tavallamme. Sen vuoksi vastustan myös sellaisia radikaaleja muutoksia kuin kristillisistä perinteistä luopumista yhteiskunnan instituutioissa. Miksi esimerkiksi kouluissa, joiden oppilaista ehkä yksi prosentti on muslimeja, tulisi heidän takiaan lopettaa ruokarukoukset ja joulun juhlominen? "Maassa maan tavalla" on minusta hyvä sanonta. Kun sen mukaan eletään, on kaikkien hyvä olla – itsehän valitsimme tämän maan asuinmaaksemme!

Monikulttuurisuustyön tarve sosiaalialalla kasvaa jatkuvasti. Sosionomilla (AMK) on monikulttuurisuustyössä hyvää ja pätevää osaamista. Sosionomi (AMK) kykenee ottamaan huomioon jokaisen yksilön ainutkertaisuuden sekä toimimaan arvoristiriitoja sisältävissä tilanteissa. Sosionomilla (AMK) on osaamista edistää tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta pyrittäessä ehkäisemään huono-osaisuutta yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön näkökulmasta. Sosionomi (AMK) osaa luoda asiakkaan osallisuutta tukevan ammatillisen vuorovaikutus- ja yhteistyösuhteen. Sosionomi (AMK) osaa tukea ja ohjata tavoitteellisesti erilaisia asiakkaita ja asiakasryhmiä heidän arjessaan. Sosionomi (AMK) osaa analysoida epätasa-arvoa ja huono-osaisuutta tuottavia rakenteita ja prosesseja alueellisella, kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. (ECTS-kompenssit, [viitattu 20.11.2013].)

Kun maahanmuuttajien kotoutumisprosessi toteutuu hyvin, tuo maahanmuutto varmasti paljon positiivista suomalaiseen yhteiskuntaan. Haluttiinpa sitä tai ei, Suomi on pienenä maana yhä enemmän kosketuksissa muuhun maailmaan ja myös riippuvainen muista maista. Ammatti- ja kielitaitoiset maahanmuuttajat ovat

suuri etu pienelle maalle kansainvälisessä kilpailussa, niin taloudellisesti kuin muillakin aloilla. Suomella on tuskin varaa jättää tällainen resurssi käyttämättä.

LÄHTEET

- Ahlgren–Leinvuo, H. 2005. Kuntapaikasta pääkaupunkiseudulle - pakolaiset Suomenkunnissa alkusijoituksen jälkeen. Yhteiskuntapolitiikan julkaisematon lisen-saatintutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Ahmad, A. 2005. Getting a Job in Finland: The social Networks of Immigrants from the Indian Subcontinent in the Helsinki Metropolitan Labour Market. Helsinki: University of Helsinki. Research Reports No. 247. PhD dissertation.
- Abdelhamid. P, Juntunen A, Koskinen L. 2010. Monikulttuurinen hoitotyö. Helsinki: WSOY.
- Alitolppa-Niitamo, A. 1994. Kun kulttuurit kohtaavat – matkaopas maahanmuuttajan kohtaamiseen ja kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen. Helsinki: Otava
- Alitolppa-Niitamo, A. 2010. Perheen akkulturaatio ja sukupolvien väliset suhteet. Teoksessa: Martikainen, T. & Haikkola, L. (toim.), Maahanmuutto ja sukupolvet. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Nuorisotutkimusverkosto, 45-64.
- Alitolppa-Niitamo, A. & Söderling, I. 2005. Johdanto. Teoksessa: Alitolppa-Niitamo, A., Söderling, I. & Fågel, S. (toim.), Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Väestöliitto: Väestöntutkimuslaitos ja Kotipuu.
- Birman, D. 2006. Measurement of the "Acculturation Cap" in immigrant families and implications for parent-child relationships. Bornstein, M. & Cote L. R. (toim.), Acculturation and parent-child relationships: measurement and development. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, 79-95.
- Bravo, M. & Lönnback, E.B. 1997. Förebyggande psykosocialt arbete med invandrade familjer: Gruppmetod som stärker integrations-processen. Tuhkolma: FoU-Rapport 1977:22.
- Chun, K.M. 2006. Conceptual and measurement issues in family acculturation research. Bornstein, M. & Cote L. R. (toim.), Acculturation and parent-child relationships: measurement and development. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, 79-95.
- Davydova, O. 2012. Venäjän lännestä Suomen itään. Sukupuolittunut maahanmuutto ja haurastuneet työmarkkinat. Teoksessa: Heikkinen, S. & Vuori, J. & Hirsiaho, A. (toim.), Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampere University Press, 72-100.

- Dhalmann, H. 2011. Yhden uhka, toisen toive? Somalien ja venäläisten asumistoi-
veet etnisen segregaatiokehityksen valoissa. Helsinki: Helsingin yliopisto, Geo-
tieteiden ja maantieteen laitos.
- ECTS-kompetenssit. 31.8.2010. Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto. [Verk-
kosivusto]. Sosiaaliportti.fi. [Viitattu 20.11.2013]. Saatavana:
[http://www.sosiaaliportti.fi/fi-
FI/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_a
mk_tutkinto/ects_kompetenssit/](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_a
mk_tutkinto/ects_kompetenssit/)
- Ellis, R. 2008. *The Study of Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford Univer-
sity Press.
- Forsander, A. 2013. kieli, koulutus ja työ. Maahanmuuttajien sijoittuminen työelä-
mään. Teoksessa: Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, N. (toim.) Muut-
tajat. kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki:
Gaudeamus, 220-246.
- Gans, H.J. 2009. First generation decline: downward mobility among refugees
and immigrants. *Ethnic and racial studies* 32 (9), 1658-1670.
- Gore, K. 2007. *Networking cultural knowledge. An interactive and experiential
strategy to apply intercultural communication in business*. Helsinki: Oppimateriaa-
lit Oy
- Haataja, R. 2010. Joutsan seudun maahanmuuttajien kokemuksia kotoutumisesta.
Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan yksikkö, sosiaalialan koulutusoh-
jelma. Opinnäytetyö.
- Hakkarainen, H. 2009. Venäläinen, venäjänkielinen, suomenvenäläinen vai suo-
malainen? Venäjänkielisten maahanmuuttajaperheiden kotoutuminen Saloon.
Pro gradu -tutkielma Turun yliopisto.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja
käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kustan-
nusosakeyhtiö Tammi.
- Häkkinen, A. & Mattila, M. 2011. *Etelä-Pohjanmaan maahanmuuttajat. Pohjan-
maan aluekeskuksen tutkimuksia nro 4*. Seinäjoki: Siirtolaisuusinstituutti.
- Härkäpää, K. & Peltola, U. 2005. *Maahanmuuttajat ja työllisyys*. Teoksessa: Här-
käpää, K. & Peltola, U. (toim.) *Maahanmuuttajien työllistymisen tukeminen ja*

- kuntoutusluotsaus. Majakka-Beacon -hankkeen loppuraportti. Helsinki: Kuntoutussäätiö, 22-29.
- Hämäläinen, M. 2010. Maahanmuuttajien kokemuksia kotoutumisesta sekä omakulttuurisuudesta Seinäjoella. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan yksikkö, sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Iley, K. & Nazroo, J. 2007. Sociology of health and illness. Teoksessa: Bhui, K. & Bhugra, D. (toim.) Culture and mental health. London: Hodder Arnold, 16-23.
- Jaakkola, M. 1999. Maahanmuutto ja etniset asenteet. Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin 1987-1999. Helsinki: Edita. Työministeriön työpoliittinen tutkimus 213.
- Jaakkola, M. 2009. Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta. Asennemuutokset 1987- 2007. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2009:1.
- Jasinskaja-Lahti, I. 2004. Venäläiset, virolaiset ja etniseltä taustaltaan suomalaiset maahanmuuttajat Suomessa. Teoksessa: Liebkind, K., Mannila, S., Jasinskaja-Lahti, I., Jaakkola, M., Kyntäjä, E. & Reuter, A. (toim.). Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen. Helsinki: Gaudeamus;17–35.
- Joronen, T. 2012. Maahanmuuttajien yrittäjyys Suomessa. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2012:2.
- Kaplan, R.B., Baldauf, R.B. Jr. 2005. Language Planning and Policy in Europe: Finland, Hungary and Sweden. Clevedon: Multilingual Matters.
- Katainen, A. 2009. Ulkomaalainen saa huonompaa palkkaa useimmilla aloilla. Tieto & Trendit 2009:2, 12-15.
- Keskinen, S. & Vuori, J. 2012. Erot, kuuluminen ja osallisuus hyvinvointiyhteiskunnassa. Teoksessa: Heikkinen, S. & Vuori, J. & Hirsiaho, A. (toim.), Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampere University Press, 7-35.
- Koivula, U-M., Suihko, K., Tyrvänen, J. 2002. Mission: Possible. Opas opinnäytteen tekijälle. 2. uudistettu painos. Tampere: Pirkanmaan ammattikorkeakoulu.
- Kokkonen, L. 2010. Pakolaisten vuorovaikutussuhteet. Keski-Suomeen muuttaneiden pakolaisten kokemuksia vuorovaikutussuhteistaan ja kiinnittymisestä uuteen sosiaaliseen ympäristöön. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos, 143. Puheviestinnän väitöskirjatutkimus.

- Kopylova, P. 2011. Yksinäisyys vieraassa maassa. Teoksessa: Heiskanen, T. & Saaristo, L. (toim.), Kaiken keskellä yksin. Yksinäisyyden syyt, seuraukset ja hallintakeinot. Jyväskylä: PS-kustannus, 114-121.
- Kuukka, I. & Agge, K. 2009. Vaihtoehtoja erityisopetukselle. Teoksessa: Nissilä, L. & Sarlin, H-M. (toim.), Maahanmuuttajien oppimisvaikeudet. Helsinki: Opetushallitus, 157-166.
- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Jyväskylä: Gummerus Oy.
- L 493/1999. Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta.
- L 30.12.2010/1386. Laki kotoutumisen edistämisestä.
- Laakkonen, R. 2008. Esipuhe. Teoksessa: Tanner, A. Poliisi ja maahanmuuttajat Poliisi ja maahanmuuttajat – kohti kotoutumista edistävää vuorovaikutusta. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 67/2008, 8-12.
- Latoma, S., Pöyhönen, S., Suni, M. & Tarnanen, M. 2013. Kieli, koulutus ja työ. Kielikysymykset muuttoliikkeessä. Teoksessa: Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, N. (toim.) Muuttajat. kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 163-183.
- Latomaa, S. & Suni, M. 2010. Toisen sukupolven kielelliset valinnat. Teoksessa: Martikainen, T. & Haikkola, L. (toim.), Maahanmuutto ja sukupolvet. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Nuorisotutkimusverkosto, 151-174.
- Liebkind, K. 2000. Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Helsinki: Gaudeamus.
- Liebkind, K., Mannila, S., Jasinskaja-Lahti, I., Jaakkola, M., Kyntäjä, E. & Reuter, A. 2004. Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen. Helsinki: Gaudeamus.
- Linderborg, L. 2008. Ikääntyneet maahanmuuttajat Suomessa. Teoksessa: Nyland, A. (toim.) Monikulttuurista hyvinvointia vanhustyöhön. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 24-31.
- Lith, P. 2011. Maahanmuuttajayrittäjyys Uudellamaalla. Raportti ulkomaalaistaustaisten määrästä, toimialasta ja yrittäjien kansallisesta taustasta. Helsinki: Uudenmaan liitto. Uudenmaan liiton julkaisuja E 116.

- Lumio, M. 2011. Hymyn takana - Thaimaalaiset maahanmuuttajat, vironomaiset ja kotoutuminen. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 93.
- Malin, M. & Anis, M. 2013. Perheet, asuminen ja hyvinvointi. Maahanmuuttajat hyvinvointivaltiossa. Teoksessa: Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, N. (toim.) Muuttajat. kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 141-159.
- Mammon, R. 2010. Kolmen etnisen ryhmän kotoutumisprosessi Suomessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research; 403.
- Markkanen, S. 2010. Toisen sukupolven koulumenestyksen ymmärtäminen ja tutkiminen Suomessa. Teoksessa: Martikainen, T. & Haikkola, L. (toim.), Maahanmuutto ja sukupolvet. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Nuorisotutkimusverkosto, 133-150.
- Martikainen, T. & Haikkola, L. 2010. Johdanto. Sukupolvet maahanmuuttajatutkimuksessa. Teoksessa: Martikainen, T. & Haikkola, L. (toim.), Maahanmuutto ja sukupolvet. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Nuorisotutkimusverkosto, 9-43.
- Mikkonen, A. 2005. Työttömät ja työvoiman ulkopuolella olevat maahanmuuttajat: kokemuksia kotouttamistoiminnasta. Teoksessa: Alitolppa-Niitamo, A., Söderling, I. & Fägel, S. (toim.), Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Väestöliitto: Väestötutkimuslaitos ja Kotipuu, 53-71.
- Nieminen, M. 2008. Kasvava maahanmuutto lisää kohtaamisia ja kotoutumistarpeita. Teoksessa: Tanner, A. Poliisi ja maahanmuuttajat Poliisi ja maahanmuuttajat – kohti kotoutumista edistävää vuorovaikutusta. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu, 25-43. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 67/2008.
- Opetushallitus 2012. Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetus suunnitelman perusteet 2012. Helsinki: Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 1
- Palola, E. & Parpo, A. 2011. Kunnallista sopeutumisen sosiaalipolitiikkaa. Teoksessa: Palola, E. & Karjalainen, V. (toim.) Sosiaalipolitiikka. Hukassa vai uuden jäljillä? Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 47-78.
- Parvinen, L. & Helli-Kaumaz, R. & Kaikkonen, R. 2005. Suomen kielen opetus työhaussa ja työpaikalla. Teoksessa: Härkäpää, K. & Peltola, U. (toim.) Maahanmuuttajien työllistymisen tukeminen ja kuntoutusluotsaus. Helsinki: Kuntoutussäätiö, 22-29.

- Pavlenko, A. 2002. Posstructuralist approaches to the study of social factors in second language. *Learning and Use*. Cook, J. (toim.) *Portraits of the L2 User*. Clevedon: Multilingual Matters, 277-302.
- Perhoniemi R. & Jasinskaja-Lahti I. 2006. Maahanmuuttajien kotoutuminen pääkaupunkiseudulla: seurantatutkimus vuosilta 1997–2004. Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitos.
- Pehkonen, A. 2006. Maahanmuuttajan kotikunta. Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätiö.
- Peltola, M. 2010. Ulossuljettu keskiluokka? Maahanmuuttajataustaiset nuoret, perhe ja yhteiskunnallinen asema. Teoksessa: Martikainen, T. & Haikkola, L. (toim.), *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Nuorisotutkimusverkosto, 115-137.
- Peltoniemi, A. 2009. Aikuisten maahanmuuttajien tuki. Teoksessa: Nissilä, L. & Sarlin, H-M. (toim.), *Maahanmuuttajien oppimisvaikeudet*. Helsinki: Opetushallitus, 157-166.
- Peltola, U. & Metso, M. 2008. Maahanmuuttajien kuntoutumisen ja työllistymisen tukeminen Helsingissä. Helsinki: Otava.
- Perhoniemi, R. & Jasinskaja-Lahti, I. 2006. Maahanmuuttajien kotoutuminen pääkaupunkiseudulla. *Seurantatutkimus vuosilta 1997–2004*. *Tutkimuksia / Helsingin kaupungin tietokeskus*, 2006:2
- Pollari, J. & Koppinen, M-L. 2011. Maahanmuuttajan kohtaaminen ja opettaminen. Jyväskylä: PS-kustannus
- Pikkarainen, M. & Wilkman, S. 2008. Pakolaisten asuminen ja palvelut. Omaan kotiin -hankkeen tutkimusraportti. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Pitkänen, P. 2006. Etninen ja kulttuurinen monimuotoisuus viranomaistyössä. Helsinki: Edita.
- Pitkänen, P. & Kouki, S. 1999. Vieraiden kulttuurien kohtaaminen viranomaistyössä. Helsinki: Edita.
- Pohjanpää, K. 2003. Sosiaaliset suhteet. Teoksessa: Pohjanpää, K., Paananen, S. & Nieminen, M. 2003. (toim.) *Maahanmuuttajien elinolot. Venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa 2002*. Helsinki: Tilastokeskus. *Elinolot 2003:1*.

- Pohjanpää, K., Paananen, S. & Nieminen, M. 2003. Maahanmuuttajien elinolot. Venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa 2002. Helsinki: Tilastokeskus. Elinolot 2003:1.
- Phinney, J.S. 2006. Acculturation is not an independent variable: approaches to studying acculturation as a complex process. Bornstein, M. & Cote L. R. (toim.), Acculturation and parent-child relationships: measurement and development. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, 79-95.
- Pyy, M. 2007. Evankelisluterilaisen kirkon työntekijöiden asennoituminen muslimimaanmuuttajiin. Teoksessa: Vesala, K. & Rantanen, T. (toim.), Argumentaatio ja tulkinta. Laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapa. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 81-97.
- Rintala-Rasmus, A. & Giorgiani, T. 2007. Kulttuurit kohtaavat työhönotossa. Teoksessa: Vartia, M., Bergbom, B., Giorgiani, T., Rintala-Rasmus, A., Rajala, R. & Salminen, S. (toim.) Monikulttuurisuus työn arjessa. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Rapo, M. 15.2.2011. Suomesta tullut maahanmuuttokohde vasta 2000-luvulla. [verkkajulkaisu] [Viitattu 1.4.2013]. Saatavana: http://www.stat.fi/artikkelit/2011/art_2011-02-15_003.html?s=0.
- Rasikangas, J. 2013. Perheet, asuminen ja hyvinvointi. Maahanmuuttajien asuminen ja alueellinen sijoittuminen. Teoksessa: Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, N. (toim.) Muuttajat. kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 123-140.
- Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi.
- Saukkonen, P. 2010. Kotouttaminen ja kulttuuripolitiikka. Tutkimus maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta suomalaisella taiteen ja kulttuurin kentällä. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämisyhtiö Cupore. Cuporen julkaisu ja 19
- Säävälä, M. 2011. Perheet muuttoliikkeessä. Perustietoa maahan muuttaneiden kohtaamiseen. Helsinki: Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos katsauksia E 41/2011.
- Teräs, M. & Kilpi-Jokonen, E. 2013. Kieli, koulutus ja työ. Maahanmuuttajien lapset ja koulutus. Teoksessa: Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, N. (toim.) Muuttajat. kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 184-202.
- Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.

- Tiaynen, T. 2012. Iäkkäät inkeriläiset rajalla. Neuvotteluja arjen kansalaisuudesta transnationaalissa tilassa. Teoksessa: Heikkinen, S. & Vuori, J. & Hirsiaho, A. (toim.), Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampere University Press, 206-231.
- Väestörakenne. 2012. [Verkkójulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. Suomen virallinen tilasto. [Viitattu 1.4.2013] Saatavana: http://www.tilastokeskus.fi/til/vaerak/2012/vaerak_2012_2013-03-22_tie_001_fi.html
- Vartia, M., Bergbom, B., Giorgiani, T., Rintala-Rasmus, A., Riala, R. & Salminen S. 2007. Monikulttuurisuus työn arjessa. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Vilen, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vuori, J. 2012. Arjen kansalaisuus, sukupuoli ja kotouttamistyö. Teoksessa: Heikkinen, S. & Vuori, J. & Hirsiaho, A. (toim.), Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampere University Press, 235-262.
- Wahlbeck, Ö. 2010. Kebabyrittäjät - välittäjävähemmistö? Teoksessa: Wrede, S. & Nordberg, C. (toim.) Vieraita työssä. Työelämän etnistyvä eriarvoisuus. Helsinki: Gaudeamus, 32-44.
- Özuekren, S. & van Kempen, R. 2003. Special issue editor`s introduction. Dynamics and diversity. Housing careers and segregation of minority ethnic groups. Housing theory and society 20 (4), 162-171.

LIITTEET

LIITE 1 Teemahaastattelurunko

TAUSTATIEDOT

Haastateltavan perustiedot: ikä, lähtömaa, kotikunta. Miten kauan olet asunut Suomessa ja miten olet tullut Suomeen (syy). Oletko tullut Suomeen yksin vai perheen kanssa? Voisitko kertoa itsestäsi ja perheestäsi? Minkälainen koulutus sinulla on? Minkälainen tilanne sinulla täällä hetkellä (tehtävä)?

KOTOAUTUMISKOKEMUKSET

Minkälaiset **tekijät edistävät kotoutumista**? Mitkä asiat ovat auttaneet elämääsi Suomessa? Mitkä asiat tai ihmiset ovat auttaneet sinua sopeutumaan uuteen kulttuuriin? Mitkä omat vahvuutesi ovat auttaneet sinua sopeutumisessa? Onko omassa taustassasi jotain, mikä on helpottanut sopeutumistasi uuteen maahan? Mitkä asiat Suomeen asettumisessa ovat tuntuneet helpoilta tai mikä on sujunut hyvin? Mitkä tekijät ovat olleet tärkeitä?

Minkälaiset **tekijät vaikeuttavat kotoutumista**? Mitkä asiat ovat olleet vaikeita Suomessa? Mihin asioihin on ollut vaikeaa tottua Suomessa? Oletko kohdannut ikäviä kokemuksia Suomessa?

Voisitko kuvata ja arvioida omaa **sopeutumisprosessiasi**? Millaista oli alussa ja minkälainen tilanne on nyt?

SOPEUTUMINEN UUTEEN YHTEISKUNTAAN

Oletko kokenut suuren **kulttuurieron**? Mitä hyvää ja huonoa täällä on? Koetko, että kuulut suomalaiseseen yhteiskuntaan? Miten sinua on kohdeltu Suomessa maahanmuuttajana?

Minkälainen **sosiaalinen verkosto** (turvaverkosto) sinulla on? Oletko tekemisessä muiden maahanmuuttajien kanssa?

Mitä merkitystä **suomen kielen taidolla** on sinulle (taitotaso, halu opiskella lisää)? Millaisia kokemuksia sinulla on työllistymisestä?

Miten elämäsi muuttui verrattuna kotimaahan? Miten elämäsi on tasaantunut maahanmuuton jälkeen? Muuttuiko elämäsi parempaan vai huonompaan suuntaan? Koetko itsesi onnelliseksi/tyytyväiseksi asuessasi Suomessa? Millaista toivot oman elämäsi olevan tulevaisuudessa?